

Başkent Üniversitesi II. Ulusal Sosyolojinin Geleceği, Geleceğin Sosyolojisi Kongresi Özet Bildiri Kitapçığı

29 Eylül 2024

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YÜZÜNCÜ YILI

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ ULUSAL KONGRE

SOSYOLOJİNİN GELECEĞİ VE GELECEĞİN SOSYOLOJİSİ

26-27 EYLÜL 2024

Önemli Tarihler

Bildiri Özetleri Gönderim Tarihi: **5 Temmuz 2024-2 Ağustos 2024**

Kabul Edilen Bildirilerin Duyurulması: **5 Ağustos 2024**

Son Kayıt: **6 Eylül 2024**

Nihai Programın Duyurulması: **9 Eylül 2024**

Genişletilmiş Bildiri Özeti Son Gönderim Tarihi: **13 Eylül 2024**

Kongre Tarihi: **26-27 Eylül 2024**

Bilgi için: <http://sos.baskent.edu.tr>

Kongre, Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde gerçekleştirilecektir.

sos.baskent.edu.tr
Bağlıca Kampüsü Eskişehir Yolu 18.km
Etimesgut TR06790 Ankara

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
Sosyoloji Bölümü

İÇİNDEKİLER

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Türkiye'de Toplumsal Dönüşümü, 2004-2024	6
Aslıhan Kabadayı	
Çocuklarda Ekran Bağımlılığı	7
Aslıhan Kabadayı	
Madalyonun İki Yüzü: Google Gemini Yaratıcı Mı? Eleştirel Mi?	8
Ar. Gör. Aybüke Doğan	
Sosyolojik Perspektiften Yapay Zeka ve Toplumsal Dönüşüm	9
Prof. Dr. Aylin Görgün Baran	
Yapay Zekâ ve Dijital Teknolojilerle Emek Değer Teorisini Yeniden Düşünmek	10
Buse Akkaya	
Transhümanizm ve Ataerkil Yapı: Stepford Kadınları Üzerine Bir İnceleme	11
Doç. Dr. Çiçek Coşkun	
Dönüşen Eşitsizliklerin Yansımalarından Birisi Olarak Dijital Eşitsizlik Kavramı.....	12
Doç. Dr. Çiğdem Sema Sırma	
Covid-19 Pandemi Dönemi Çalışma Hayatında Dijital Gözetim: Bilişim Sektörü Örneği	13
Ar. Gör. Duygu Kırıkçıoğlu	
Dijital Çağda Çalışma Yaşamındaki Dönüşümün İş Kutuplaşması Bağlamında İrdelenmesi: İşgücü Vasıfları Arasında Derinleşen Uçurum	14
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Özalp	
Yeni Kamusalılık, Gözetim ve Özgürlük İllüzyonu; Akışkan Gözetim Üzerinden Bir Tartışma	15
Doğaç Açıkel	
Sosyolojik Bakış Açısıyla Veri Bilimcilerin Gözünden Veri İhlali ve Veri Manipülasyonu Ayrımı.....	17
Dr. Öğr. Üyesi Elif Özuz Dağdelen	
Dijital Teknolojiler Bağlamında Yaşam Döngüsü	18

Dr. Elvan Yavuz

Sosyal İlişkiler Renkleniyor Mu? Oyunlaştırma Kavramına Sosyolojik Bir Bakış..... 19

Doç. Dr. Emek Barış Kepenek

**Akademik Dürüstlük Bağlamında Akademinin ChatGPT'ye Bakış Açısı Üzerine
Sistematik Literatür İncelemesi20**

Eren Temir

**Sosyolojinin Sosyosu Neyi Kapsar, Neyi Dışlar? İnsanmerkezli/Türcü Olmayan Bir
Sosyoloji Pratiğinin Olanaklılığı21**

Erhan Korkmaz.....21

Varoluşsal Bir Vakum Alanı Olarak Dijital Kültürde “Şimdi”ye Hapsolmek.....23

Fatma Çakmak

**Türkiye’de Doktorların Göçünün Sağlık Sisteminde Mesleki Kariyer ve Çalışma
İlişkilerinin Geleceği Üzerine Düşündürdükleri24**

Prof. Dr. Fuat Güllüpnar

**Kaos, Kriz ve İletişim Çağında Dijital Teknolojiler: Türkiye’de Yaşlılık Olgusu Özelinde
Kısa Bir Değerlendirme25**

Gizem Er

**“Kız Çıkmamak”: Aile Hukukuna İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarında Toplumsal
Cinsiyet Algısının Radikal Feminist Eleştirisi27**

Hakan Şahin

Belirsizlikler ve Stratejik Mücadeleler Kavşağında İletişim, Güvenlik ve Biyopolitika ..29

Prof. Dr. M. Kubilay Akman

Gürcistan’dan Beyin Göçü ve Sonuçları: Gelecekteki Zorluklar ve İmkanlar Üzerine ..30

Lana Kveladze

Prof. Dr. Fuat Güllüpnar

Discord Uygulaması ve Gözetimin Açık Alanları32

Latife İrem Emektar

**Futbol ve Dijital Çağ: Türkiye ve Japonya’da Dijital Tribünlerin Toplumsal Yaygınlığı
ve Sosyal Medya Etkileşiminin Karşılaştırmalı Analizi: Dijital Tribün İncelemesi33**

Dr. Öğr. Üyesi Mansur Konuralp Aktaş

Omnipantik Gözetim Pratiği Olarak Ergenlerin Sosyal Medya Fenomenlerini Takip Etme Davranışlarının Sosyolojik Analizi34

Dr. Mehmet Aksoy

Kuşaklararası Etkileşim ve Deneyim Aktarımına İlişkin Bir Dijital Eğitim Modeli Geliştirilmesi: Muğla, Mentеше Örneği35

Prof. Dr. Muammer Tuna, Deniz Çakmaz

Sosyal Düzensizlik Yaklaşımının Düzensiz Göç ve Suç İlişkisi Kapsamında Değerlendirilmesi: Spring Valley/New York Kenti Özelinde Bir Gözlem.....36

Murat Koçanlı

Çiftçilerin Dijital İletişim Teknolojilerini Kullanımı Üzerine Etnografik Bir Çalışma Gökçekuyu Köyünde Dijital Kültür38

Prof. Dr. Mutlu Binark, Umur Yıldırım, Hakan Erdal, Toygar Ercan

Sembolik Sınır Çiziminde Bir Boş Zaman Etkinliği Olarak Suriyelilerin Kamusal Alanlarda Nargile İçme Pratiği ve Dijital Medya Temsileri ... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

Doç. Dr. Olgu Karan

İdeal Demokrasi “Gelecek” mi?41

Dr. Öğr. Üyesi Onur Bilginer

Geleceğin Bedenleri.....42

Dr. Öğr. Üyesi Osman Özarlan

‘Farklılaşma ya da Tektiplileşme? Dijital Çağda Yapay Zekanın Dil Öğrenen Bireylerin Kimlik Oluşumu Üzerindeki Etkisi’43

Ozan Tekin

Bugünün Uluslararası Koruma Süreçleri Geleceğin Zorunlu Göç Yönetişimini Neden ve Nasıl Etkiler?44

Prof. Dr. Saime Özçürümez

Budapeşte'deki Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Vatandaşlık Deneyimleri ve Yurtsever Kozmopolit Kimlik İnşası45

Prof. Dr. Saime Özçürümez, Pınar Dilan Sönmez Gioftsios

Biyolojik Silah Ajanlarının Kullanımında Tehlikenin Boyutları.....46

Semanur Bilgiç Çiftçi

Güdü'l'de Topluluk Destekli Tarım ve Yeni Dayanışma Ekonomisi.....47

Simay Özlü Diniz

Dijital Sosyoloji ve Üç Düzeyli Tartışma Eksenini (Post-Endüstriyel Toplum, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Neo-Liberal Devlet)48

Dr. Soner Kavuncuoğlu.....48

Dijital Dönüşüm Sürecinde Türkiye’de Geleceğin İstihdam Gereksinimlerine Uyumlu Nitelikli İşgücü İhtiyacı ve Beceri Geliştirme50

Prof. Dr. Şenay Gökbayrak, Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Can Çalışır50

Toplum 5.0 ve Algoritmaların Sosyolojisi: Hesaplanabilirlikten Sosyal Nicelleştirmeye Günlük Yaşamın Dönüşümü.....51

Tolga Tellan

Toplumsal Cinsiyet ve Yardımcı Üreme Teknolojileri: Tedavi Gören Bir Grup Erkeğin Görüş ve Deneyimleri.....52

Öğr. Gör. Tuba Usseli, Prof. Dr. İnci User

Beypazarı Aile Yapısında Boşanmalar Nedeniyle Görülen Çözümlerde Dijital Teknolojinin Etkisi53

Prof. Dr. Tülay Uğuzman, Sinem Ünlü, Selef Yüstra, Doğaç Açikel, Giray Güvenen53

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Türkiye'de Toplumsal Dönüşümü, 2004-2024

Aslıhan Kabadayı

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların günlük yaşamını hem işte hem de evde, iletişim, haber takibi, kamu hizmetlerine erişim, çevrimiçi alışveriş ve eğlence gibi birçok alanda etkileyen temel bir unsur haline gelmiştir. Bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar gibi bilgi ve iletişim teknolojileri cihazlarının yaygın kullanımı, internet erişiminin artmasıyla birlikte, bireylerin iletişim, bilgi arama ve iş yapma biçimlerini etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bireylerin dijital teknolojileri günlük hayatta kullanarak toplumu yorumlama ve anlama yollarıyla toplumun işleyişini yeniden şekillendirdiği bir süreci ifade eden toplumun dijital dönüşümü, toplumsal yapıyı ve dinamikleri köklü bir şekilde değiştirmektedir. Dijitalleşme, bireylerin günlük yaşamlarının yanı sıra iş gücü piyasası, eğitim sistemi, sağlık hizmetleri, ulaşım sistemleri, sosyal güvenlik ve ticaret faaliyetleri gibi alanları da kapsamlı bir şekilde dönüştürmektedir. Bu dijital toplumsal dönüşüm sürecinde, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim ve bunların etkin kullanımı modern toplumun işleyişinde temel bir öneme sahiptir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin istatistikler, dijital toplumda meydana gelen değişimleri kavramak, bu alandaki politikaları izlemek ve piyasalardaki etkinliği sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sağlanan bilgi toplumu istatistikleri, dijital teknolojilerin dünyamızı nasıl dönüştürdüğünü anlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Bu istatistikler, dijital teknolojilerin üretimi, erişimi, kullanımı ve bunların ekonomi ve iş gücü piyasası üzerindeki etkilerini takip etmektedir. Hanelerde ve bireylerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, dijital toplum ölçütlerinin belirlenmesine yönelik önemli veriler sağlamaktadır. Hanelerde ve bireylerde sahip olunan bilgi ve iletişim teknolojileri ile bunların kullanımları hakkında bilgi derlemek amacıyla TÜİK tarafından 2004 yılından itibaren her yıl düzenli olarak Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (HBTKA) yürütülmektedir. Araştırma, 16-74 yaş grubu için Türkiye toplamı ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1 toplamları bazında tahminler üretecek şekilde tasarlanmaktadır. Bu çalışmada, temel olarak HBTKA verileri kullanılarak, bireylerde ve hanelerde dijital teknolojilerin etkilerinin izlenmesi planlanmaktadır. HBTKA sonuçlarına göre; Türkiye'de dijital teknolojilerin toplumun geniş kesimlerinde hızla yaygınlaştığı ve dijital dünyaya entegrasyonun arttığı görülmektedir. Ayrıca, dijital okuryazarlık düzeyinin ve dijital becerilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, e-devlet hizmetlerine erişim gibi kamu hizmetlerinin dijital platformlar üzerinden sağlanmasının ve e-ticaret faaliyetlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmayla, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verileri temel alınarak, 2004-2024 dönemi boyunca ülkemizde dijital teknolojilerin yaygınlığı ve etkileri incelenecek, bu süreçteki değişimlere ve toplum üzerindeki etkilere odaklanılarak, cinsiyet, yaş grubu ve bölgesel kırılımlarda betimleyici istatistikler sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dijital dönüşüm, e-devlet, e-ticaret, ibbs, bilgi ve iletişim teknolojileri.

Çocuklarda Ekran Bağımlılığı

Aslıhan Kabadayı

Ekran bağımlılığı, bireylerin televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve diğer dijital cihazlar gibi ekran tabanlı teknolojilere aşırı bağımlı hale gelmesi anlamına gelmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşması, günlük hayatımızın her alanını etkilemiş ve çocukların medya ve bilgi teknolojileriyle etkileşimini de dönüştürmüştür. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'de 2021 yılında 6-15 yaş aralığındaki çocukların %82,7'si düzenli olarak internet kullanmaktadır. Bu yaygın erişim, zamandan ve mekandan bağımsız olarak sürekli bağlantı sağlayan akıllı telefonlar tarafından kolaylaştırılmaktadır. Bu yaygınlık ve erişilebilirlik nedeniyle, ekran kullanımı özellikle 6-15 yaş arası çocuklar için önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. TÜİK tarafından 2013, 2021 ve 2024 yıllarında yürütülen Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, bu yaş grubundaki çocukların ekran süresi ve ekran bağımlılığı hakkında önemli veriler sunmaktadır. Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmaları, 6-15 yaş arası çocuklarda ekran süresinin önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Buna bağlı olarak da ekran bağımlılığı riski taşıyan çocuk sayısı artmıştır.

Ekran bağımlılığını anlamak ve ele almak, çocukların ve ergenlerin sağlıklı yetişkinler olarak gelişmelerini sağlamak için önem taşımaktadır. Riskli davranışların erken tespiti ve zamanında müdahaleler, uzun vadeli olumsuz sonuçları önlemek için esastır. Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2021 kapsamında, çocuklara bilgisayar, cep telefonu/akıllı telefon, internet ve sosyal medya kullanımı, dijital oyun oynama, TV izleme gibi aktiviteler için ekran önünde geçirdikleri zamanın neden olduğu durumlar hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, 6-15 yaş grubundaki çocukların %35,9'u ekran önünde daha fazla zaman geçirdikleri için daha az kitap okuduklarını belirtmiştir. Bunu %33,5 ile daha az ders çalışma, %27,7 ile ailesiyle daha az zaman geçirme, %25,4 ile arkadaşlarıyla daha az yüz yüze görüşme ve oyun oynama, %17,2 ile daha az uyuma takip etmiştir. Bu çalışmada, gelişen ve dönüşen teknolojiye bağlı olarak, TÜİK tarafından yürütülen Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmaları sonuçlarına dayanarak çocukların hangi dijital teknolojileri kullandığı, bu teknolojilerin kullanım sıklığı, kullanım amaçları, ekran süresi ve ekran bağımlılığının neden olduğu durumlara odaklanılarak, cinsiyet ve yaş grubu kırılımında betimleyici istatistikler sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ekran bağımlılığı, bilgi ve iletişim teknolojileri, çocuk, toplumsal cinsiyet.

Madalyonun İki Yüzü: Google Gemini Yaratıcı Mı? Eleştirel Mi?

Ar. Gör. Aybüke Doğan

1990'lı yıllardan itibaren kültürel üretimler aracılığı ile yeniden yapılandırılan ekonomi, “yaratıcılık” kavramının güçlü biçimde yükselmesine aracılık eder. Ekonomik kalkınma adına bilgiyle üretmekten, bilginin kendisini üretmeye doğru atılan bu adım hem üretim hem de tüketim pratiklerinde “yaratıcı” olanın kutsanmasıyla sonuçlanır. Mcrobbie (2016), bahsi geçen tarihten itibaren tüm üretim ve tüketim pratiklerinde “yaratıcı” olanın arandığını, Castells (2005), bu değişimin insanı faaliyet alanlarının tamamında etkisini gösterdiğini, bu nedenle bireylerin yaratıcı ve kültürel ifadelerinin geri dönülemez biçimde ekonomik kalkınma adına işe koşulduğunu belirtir. Yeni ekonominin önemli göstergeleri yaratıcı ekonomiler, yaratıcı endüstriler ve yaratıcı kentler bu isteğin somut yansımalarıdır. Ortaya çıktıkları ekonomik ve toplumsal bağlamdan bağımsız düşünülemez biçimde yaratıcı olan sayesinde ekonomik kalkınma amacına günümüzde yapay zekâ sohbet robotları hızla eklenmiştir. Yapay zekâ sohbet robotları yaratıcı düşünmeyi, yaratıcılığı pekiştirdiği düşünülen uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde kat edilen aşama, özellikle yapay zekâ sohbet robotları söz konusu olduğunda öncelikle yaratıcılık çerçevesinde sorgulanır. Ancak yaratıcı olmaya, yaratıcı düşünmeye atfedilen değere karşın onun vazgeçilmez parçası eleştirel düşünme, yeniden yapılandırılan ekonomide ve gelişimi giderek ivme kazanan enformasyon ve iletişim teknolojilerinde kendine yer bulamamıştır. İki düşünme süreci ve çıktıları birbirini beslemesine karşın, eleştirel olan daima ihmal edilmiş, eleştirel düşünmenin, yaratıcılıktan kopuşu toplumsal eşitsizliklere yol açmıştır. Yaratıcı ve eleştirel olan arasında yapılan ayırım, yaratıcılığı ekonomik çıkarlar adına araçsallaştırmıştır.

Yaratıcılığın yeni uğrak noktalarından yapay zekâ sohbet robotları bu ayırımı sürdüren ve yaratıcılığı kutsamaya devam eden teknolojilerdir. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere çok sayıda sivil toplum örgütü hem ekonomik hem de toplumsal kalkınmanın yaratıcı üretimlerle sağlanacağını öngörse de kullanımı giderek yaygınlaşan yapay zekânın sahip olduğu yaratıcılık rolünün toplumsal kalkınmayı nasıl etkilediği sorgulanmalıdır. Bu doğrultuda çalışma, yapay zekâ sohbet robotlarının yaratıcılıkla kurduğu ilişkiyi eleştirel bir perspektiften inceleyecektir. Google Gemini, küresel düzeyde kendini doğrudan “yaratıcı” olarak tanımlayan ve yaratıcılığı geliştirdiğini vurgulayan bir sohbet robotu olması nedeniyle bu çalışmanın örnekleimidir. Google Gemini, aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde ele alınacaktır:

- “Google Gemini tarafından yaratıcılıkla işaret edilen nedir?”
- “Google Gemini yaratıcı ve eleştirel olmak arasında ayırım gözetir mi?”
- “Google Gemini, herhangi bir din, dil, etnisite ve cinsiyet ayırımı gözetmeksizin tüm birey veya toplulukların yaratıcı düşüncelerini ve ifadelerini pekiştirebilir mi?”

Çalışma, yukarıdaki sorulara cevap verebilme amacıyla öncelikle yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme kavramlarını ele alacak, ardından yeni ekonomi kavramının yaratıcılıkla ilişkisini açıklayacaktır. Yapay zekâ ve yaratıcılık arasındaki ilişki tartışıldıktan sonra çalışmayı bulgular kısmı takip edecektir. Çalışma kapsamında, 1 Temmuz – 31 Temmuz tarihleri arasında nitel araştırma tekniklerinden dijital etnografi uygulanmış, Google Gemini sohbet robotunun araştırmacının görüşme sorularına vermiş olduğu cevaplar incelenmiştir. Araştırmacı, araştırma boyunca tuttuğu saha günlüğünü bulgulara dâhil edeceğinden bu çalışmanın özdeşimsel bir nitelik taşıdığı vurgulanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcı ve eleştirel düşünme, yapay zekâ ve yaratıcılık, kutsanan yaratıcılık, Google Gemini

Sosyolojik Perspektiften Yapay Zeka ve Toplumsal Dönüşüm

Prof. Dr. Aylin Görgün Baran

20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana teknolojik açıdan son derece kritik gelişmeler yaşanmaktadır. Evrimsel bakış bize dönemselsel olarak her çağın bir öncekine göre geliştiği ve insanların konfor alanlarını güçlü kıldığı iddiasındadır. Toplumsal olarak bu iddianın geçerliliğini haklı kılacak uygulamalar söz konusu olsa da günümüzde ileri teknolojileri insanlık yararına ne amaçla ve nasıl kullanacağımız hakkında soru işaretleri bulunmaktadır. Bu konuda modern dönemin bazı sosyologları teknolojiyi toplumsal değişimin temel itici kriterlerinden biri olarak görmüş ve konu üzerinde ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel faktörleri birlikte ya da birbiri ile ilişkisini ihmal etmemek üzerinde makro ölçekli kuramlar geliştirmişlerdir.

Bu konuda başta Daniel Bell (1979), McLuhan (2001) ve Manuel Castells (2000) olmak üzere birçok sosyal bilimci enformasyonel toplum kavramını geliştirerek toplumların ağlar etrafında şekillendiğini ve oluşan bu yeni toplumu geç kapitalist dönemin ağ toplumu şeklinde niteledikleri görülmektedir. Artık bilgi ve bilişim teknolojileri kültür, deneyim ve üretim süreçlerini etkileyen yeni bir toplum morfolojisinin oluştuğundan söz etmektedirler. 20. yüzyıl ulusötesi bağlar, online iş birlikleri, iletişimin artışı gibi birçok yeniliği topluma sunan küresel iletişimin gittikçe yoğun yaşanan bir dönem olduğuna tanıklık etmekteyiz. Tüm bu gelişmeler karşısında toplumun dördüncü dönüşümü (4.0) tetikleyen en önemli yönlendirici teknolojilerin; Yapay zekâ çalışmaları, enformasyon teknolojileri, robotik ve sensör sistemlerindeki gelişmeler olduğu üzerinde durulmakta ve bu konuya ilişkin geniş bir literatürün oluşmaya başladığı söylenebilir. Bu gelişmeler karşısında toplumun geleceğinin nasıl inşa edileceği, nasıl dönüşeceği büyük bir merak konusu olarak karşımızda durmaktadır. Sosyal bilimlerdeki teknolojinin olumluluklarını öven iyimser bir bakış ile olumsuzluklarına odaklanan kötümser bir bakış karşısında nasıl bir görüş ve davranış geliştireceğimiz konusunda belirsizlikleri gidermek ve sosyolojide yeni bir ontoloji arayışına girişmek için konunun daha çok araştırılmasına ve konuşulmasına gereksinim duyulmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı; endüstriyel ve sosyal dönüşümün yanı sıra yapay zekâ teknolojisinin toplum ve insanlığın bugününe ve yarınına ne gibi etkiler oluşturabileceği konusunda sosyolojik çalışmalar ve kuramlar neler söylemektedir ve biz bu söylenenleri nasıl okumalıyız, sorularını tartışmak ve mevcut durumu tespit etmektir. Ayrıca yapay zekâ bir toplumsal aktör olarak görülebilir mi? Bu anlamda sosyoloji hem insan hem de insan-olmayan şeylerin toplumsal eylemde ilişkiselliğine dayanan bir ontolojiye yönelebilir mi, sorusu sosyologları çokça meşgul edeceğe benziyor. Sonuçta bildiride gelecekte sosyolojik bakışın ve çalışmaların yeni bir ontolojik perspektifle önemi vurgulanmakta ve yapay zeka teknolojilerini insan/insan-dışı (tüm canlı-cansız nesnelere) alanlarda yararlı bir biçimde kullanımının önündeki engelleri aşmanın yolları aranmalıdır, önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyoloji ve yapay zeka, toplumsal dönüşüm, enformasyonel toplum.

Yapay Zekâ ve Dijital Teknolojilerle Emek Değer Teorisini Yeniden Düşünmek

Buse Akkaya

Nesnelere görüngüleri değiştirebilecek nitelikte esrarengiz güçler bahsetme yönüyle fetişizm, söz konusu teknolojiler olduğunda, tekniğin arkasındaki mübadele ilişkilerini gizemleştirerek billurlaşır. Teknolojilere yalnızca toplumsal alanda rastlanan sorunları çözme, bize üstün bir yaşam sağlama yetisi bahsettiğimizde değil, onu her şeye muktedir, adeta tanrısal bir varlık olarak yorumladığımızda da birer fetiş oluştururuz. Bunun sosyolojideki dışavurumlarından biri, teknolojilere toplumsalın bütün eylem kiplerini dönüştürücü, biricik ve mutlak bir faillik biçilmesidir. Şeylere özerk eylemlilik alanları çizilirken, teknolojilere içkin logos yani tekniğin toplumsal tortuları görünmez kılınır. Elbet, teknolojiler günümüzde toplumsalın her bileşenine sızmış ve beraberinde tüm bilme ve eyleme biçimlerinin yeniden düşünülmesini zorunlu kılan bir süreci başlatmıştır. Fakat bu bildiri, tekniğin sözde çığır açıcılığını vurgulamaktan ziyade onların nasıl yalnızca verili üretim biçimleri içerisinde anlamlarını bulduklarını tartışacak ve teknolojilerin toplumsalı yeniden üreten niteliğine değinecektir. Keza söz konusu fetişizmin ağlarından yalnızca maddi temelli analizler dolayımında çıkılabilir. Dolayısıyla bu bildiride teknolojiler, birer üretici güç olarak kavramsallaştırılacak ve yapay zekâ, dijital teknolojiler dolayımında artı değer ve emeğin sosyolojik izdüşümleri üzerine bir tartışma sürdürülecektir. Verinin oligopol bir piyasa denklemi çerçevesinde metâ haline gelmesi, tekelleşen veri kuruluşlarının toplumsalın çatlaklarına sızarak politik manipülasyonları kolaylaştırması, yapay zekâyı beslemesi adına ucuz emek gücü ile karakterize olan bir neo-proleteryanın oluşması, algoritmalara içkin cinsiyetçi yahut ırkçı değer yargıları, kripto sistemler dolayımında sömürünün güncel tezahürleri, son zamanlarda sosyal bilimlerde literatüründe de sıkça anılan prosumer kavramsallaştırmaları geçmişin tortularıyla birlikte değerlendirilecek ve teknolojilere ilişkin yeni olduğunu varsaydığımız sorunların ne derece yenilik arz ettiği sorgulamaya açılacaktır. Özet olarak, bu bildiri, emek değer teorisi perspektifinden sosyolojik olarak yapay zekâyı ve dijital teknolojileri incelemeye alacak ve teknolojilerin içlerinde buldukları üretim ilişkilerinden ayrılamaz niteliğini vurgulayarak tekniğin ideolojisini tartışacaktır.

Anahtar Sözcükler: Üretim ilişkileri, teknoloji sosyolojisi, yapay zekâ, dijitalleşme.

Transhümanizm ve Ataerkil Yapı: Stepford Kadınları Üzerine Bir İnceleme

Doç. Dr. Çiçek Coşkun

Transhümanizm, genetik, yapay zeka, nanoteknoloji gibi mevcut ve gelişmekte olan teknolojilerin insan yeteneklerini geliştirmek ve yaşam standartlarını iyileştirmek için kullanılmasını teşvik eden bir felsefi ve bilimsel akımdır. Transhümanistler, bu teknolojilerin özenli bir şekilde kullanılarak yaşlanma sürecini yavaşlatmayı, durdurmayı veya tersine çevirmeyi ve böylece insan ömrünü uzatmayı, bilişsel ve duyuşsal yetenekleri geliştirmeyi sağlayacak bir geleceği hayal ederler (Ostberg, 2024¹). Kavramı ilk geliştiren kişi olan Huxley (1968²) artık toplumsal kurumların insan türünü geliştirme ve iyileştirme konusunda insan evrimini geçebilecek bir noktada olduğunu savunuyordu. Kavram ilerleyen yıllarda farklı açılardan incelenerek tartışılmıştır.

Öte yandan, her kavram ve felsefe gibi, transhümanizm de kişilerin kendi yararlarına kullanıldığında amacından sapacaktır. Bu çalışmada, Ira Levin'in 1972 yılında yayınlanan Stepford Kadınları isimli romanının transhümanizm ve ataerkillik ilişkisi üzerinden bir okuması yapılacaktır. Kitapta, Stepford kasabasında yaşayan kadınların birer birer mükemmel ev kadınlarına dönüşümü ve bu durumun arkasındaki erkekler aktarılmaktadır. Kadınlar, teknolojiyi kullanan erkekler tarafından mükemmel ev kadını robotlara dönüştürülmüşlerdir. Kitapta, ataerkil sistemin avantajlarından daha da fazla yararlanmak isteyen erkekler zaten eşitsiz olan durumu kendi lehlerine daha da dönüştürmüşlerdir. Stepford kadınları, teknolojinin canlılar üzerinde yapabileceği değişikliklerin, bir grubun çıkarına olduğunda toplumu nasıl dönüştürebileceği üzerine önemli bir örnektir. Bu amaçla çalışmada literatür taramasının ardından, kitap alt başlıklar halinde feminizm, transhümanizm ve ataerkil sistem üzerinden incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Transhümanizm, Stepford kadınları, ataerkil sistem

¹ Ostberg, R. (2024, July 26). *transhumanism*. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/topic/transhumanism>

² Julian Huxley, J. (1968) Transhumanism, *Journal of Humanistic Psychology* 8(1):73-76 DOI:
10.1177/002216786800800107

Dönüşen Eşitsizliklerin Yansımalarından Birisi Olarak Dijital Eşitsizlik Kavramı

Doç. Dr. Çiğdem Sema Sırma

Aydınlanma Süreci ile başlayan akıl, deney ve gözleme dayalı bilimsel gelişmelerin sonuçları arasında 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren bilgisayar bilimlerindeki gelişmeler gösterilebilir. Bilgisayar bilimlerinde gelişiminin önemli bir sonucuysa internet kullanımınıdır. İnternet kullanımına bağlı olarak geliştirilen dijital uygulamaların gündelik yaşam pratiklerimizde yol açtığı değişimler giderek çeşitlilik göstermektedir. Bu değişimlerin etkileri en temelde gıdaya erişimden, ulaşım hizmetlerine, iş ve meslek edinme pratiklerine, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaya kadar oldukça geniş bir alanda hissedilmektedir. Ayrıca bu değişim sosyal ilişki ağlarında da değişimlere yol açmaktadır. Bireyler arasındaki yüz yüze iletişimdeki değişim çevirim içi arkadaşlık ağları üzerinden kurulan 'sanal' ilişkiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar akıl ve ilerleme vurgusuyla birlikte eşitlik sağlama amaçlansa da toplumsal yaşamda pek çok eşitsizlikle karşılaşmaktadır. Bilgi teknolojilerine adil ve eşit erişim olması gereken bir ihtiyaç/ gereklilik olarak ele alınsa da farklılaşan riskler (salgın gibi), toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarının yanı sıra bireylerin yaşadıkları değişimlere aynı hızda ve aynı yönde uyum sağlayabilmesinin önünde çeşitli dezavantajlı durumlar bulunmaktadır. Bireysel anlamda yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi belirtilen dezavantajlar arasında gösterilebilir. Bu bildiride bilgi teknolojileri olarak bireylerin bilgisayar sahibi olmaları ve internet kullanımları ele alınmıştır. Bildiride bireylerin bilgi teknolojilerine erişimindeki eşitsizlikler demografik ve toplumsal fırsatlar odağında ulusal ve uluslararası örgütlerden elde edilen verilerden hareket edilerek dijital eşitsizlikler kavramıyla konu edilmiştir. Bildiride dijital eşitsizlik kavramı sürdürülebilir kalkınma amaçları (ska,10) arasında yer alan ülkeler içinde ve arasında eşitsizlikleri kaldırmayı amaçlayan onuncu amaçla ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bilgi teknolojileri, eşitsizlik, dijital eşitsizlik, sürdürülebilir kalkınma amaçları

Covid-19 Pandemi Dönemi Çalışma Hayatında Dijital Gözetim: Bilişim Sektörü Örneği

Ar. Gör. Duygu Kırıkçıoğlu

COVID-19 pandemi döneminde çalışma hayatındaki zorunlu değişiklikler gözetim pratiklerinin de değişimine yol açmıştır. Pandemi, gözetimde dijital araçların kullanımını zorunlu hale getirmiştir. Dijitalleşen gözetim araçları, panoptikon mimarisine ihtiyaç duymadan çalışanları gözetim altında tutmaktadır. Bu çalışma, 2024 senesinde ‘‘Covid-19 Pandemisinde Değişen Çalışma Koşullarının Gözetim Pratiklerinde Yarattığı Etki: Bilişim Sektörü Örneği’’ adlı yüksek lisans tezinde, Ankara ilinde, bilişim sektöründe istihdam edilen 30 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak yürütülmüş olan bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Araştırmada evden çalışma sürecinde bilişim sektörü çalışanlarının deneyimlediği gözetim pratiklerinde nasıl değişikliklerin meydana geldiğini ortaya koymak ve bu değişiklikleri üreten mekanizmaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, realist metodolojinin yoğun araştırma tasarımına göre kurgulanmıştır. Araştırmanın verileri temel nitel veri analizi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda COVID-19 pandemi döneminde gözetimi arttıran dört temel mekanizma keşfedilmiştir. Bunlar değişen çalışma koşulları, dijital gözetim araçları, öz gözetim ve çelişik gözetim konumudur. Pandemi döneminde bilişim sektörü çalışanlarının evden çalışmaya geçmesiyle birlikte gözetimin türü zorunlu olarak değişmiştir. Kapitalizm ile fabrikaya taşınan emek süreci pandemi döneminde tersine dönerek eve taşınmıştır. İş yerinden uzaklaşan çalışanların kontrol ve denetimleri işverenler açısından bir kaygıya neden olmuştur. Bu kaygıyı giderebilmek adına işverenler dijital gözetim araçlarına başvurmuştur. Araştırmanın katılımcıları pandemi döneminde VPN, JIRA ve Azure DevOps uygulamalarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların söz ettiği uygulamalar hem iş takip hem de mesai saatinin kontrol edilmesine imkân tanımaktadır. Belirtilen uygulamalar haricinde e-posta ve/veya cep telefonları da süreç içerisinde aktif bir şekilde gözetim aracı olarak kullanılmıştır. Katılımcılar bilişim sektöründe istihdam edilmesine rağmen katılımcıların dijital gözetim araçlarının gözetim kapsamında nasıl kullanıldığına dair kesin bir bilgiye sahip olmadığı görülmüştür. Buna rağmen katılımcılar ofis yaşamlarına kıyasla çok daha fazla çalıştıklarını belirtmişlerdir. Böylece dijital gözetim araçları iş yerinde daha fazla güç ve kontrol talep eden işverenleri özel binalar ve kuleler inşa etme ihtiyacından kurtarmış ve panoptik ilişkileri iş yerinin fiziksel sınırlarının ötesine taşımayı mümkün kılmıştır. Dolayısıyla günümüzün dijital panoptikonu, klasik panoptikon mimari kurgusunun işlevinden daha fazlasını dijital gözetim araçları ile yerine getirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Panoptikon, covid-19, çalışma, gözetim, dijitalleşme

Dijital Çağda Çalışma Yaşamındaki Dönüşümün İş Kutuplaşması Bağlamında İrdelenmesi: İşgücü Vasıfları Arasında Derinleşen Uçurum

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Özalp

Bu çalışmada dijitalleşmenin istihdam üzerindeki etkisi, iş kutuplaşması kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Burada öncelikle iş kutuplaşması olgusu ele alınmakta, sonrasında dijitalizasyonun işgücünün beceri seviyeleri üzerindeki kutuplaştırıcı etkisi değerlendirilmektedir. İş kutuplaşması, yüksek vasıflı ve düşük vasıflı işler arasındaki genişleyen uçurumla ilişkili bir kavramdır ve istihdam olanaklarının üst ve alt kısımlarda giderek daha fazla kümelendiği ve bunun sonucunda orta vasıflı işlerin sayısında düşüşe neden olduğu olguyu ifade etmektedir. Bu eğilim, hem ileri eğitim ve teknik uzmanlık gerektiren yüksek vasıflı, bilgi yoğun işlerin hem de daha düşük eğitim ve uzmanlık gerektiren rutin görevleri içeren düşük vasıflı emek yoğun işlerin büyümesiyle karakterize olmaktadır. İş kutuplaşması kavramı her ne kadar yeni bir kavram değilse de içinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılda yaşanmakta olan dijitalleşmenin çalışma yaşamı üzerindeki belirgin etkisi, günümüzün ve geleceğin çalışma yaşamını irdelemekte bu kavramı önemli bir yere taşımaktadır. Ağırlıklı iktisat literatüründe karşılaşılan bir kavram olan iş kutuplaşması, bu çalışmada sosyolojik bir perspektiften ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İş kutuplaşması, dijitalizasyon, istihdam

Yeni Kamusallık, Gözetim ve Özgürlük İllüzyonu; Akışkan Gözetim Üzerinden Bir Tartışma

Doğaç Açıklık

Fransız Devrimi sonrasında “eşitlik, özgürlük ve kardeşlik! “söylemi altında Feodalist köleci toplumdaki Kapitalist “yurttaş” toplumuna dönen sosyal yapı beraberinde çeşitli değişiklikleri karşımıza çıkarmıştır. Bu değişikliklerden bir tanesi de öznenin toplumsal hayattaki özgür varoluş biçimi olarak ele alınabilir. Ancak burada tartışılması gereken nokta öznenin hangi alanlarda özgür hangi alanlarda tersi bir durumda var olduğudur. Her ne kadar öznenin verdiği kararlar onun özgür iradesi olarak karşımıza çıksa bile aslında üretilen rıza kavramı öznenin özgürlüğü içerisinde ona gösterilen bir illüzyona benzetilebilir. Sınırların ve merkezleşmenin tartışıldığı akışkan modern dünya içerisinde aslında görülenin aksine gözetim farklı farklı “tek merkezlerden” kontrol edilebilir hale gelmiştir. Buna örnek olarak alışveriş merkezleri ve çevrimiçi uygulamalar içerisinde paylaşılan kişisel veriler örnek olarak verilebilir. Artık gözetim sadece otoriter bir bağlamda değil farklı pratikler ve farklı amaçlar bağlamında da karşımıza çıkmaktadır.

Tek merkezlerden biri olarak özellikle serbest piyasa ve onun yarattığı kâr hırsı üzerinden öznelere metalara erişebilmesi adına her şirketin farklı şekillerde, tüketim alışkanlıklarını belirleyebilmek adına değişik taktikler ile gözetleme pratiklerini oluşturduğundan bahsedebiliriz. Bununla beraber restoranlar ve benzeri alanların da aktif olarak kullandığı QR teknolojisinin sosyal hayat içerisindeki öznelere de birer internet bağlantısına dönüştürdüğünden bahsedebiliriz.

Kişisel verilerin korunması veya korun-MA-sı meselesinden doğru gözetim pratiklerine baktığımızda, verilerin kasıtlı bir şekilde mi elde edildiği veya elde edildiği için mi kasıtlılaştırıldıkları incelenmesi gereken bir durum olarak ele alınabilir. Buradan doğru meseleyi takip ettiğimizde internetteki sağlanmak istenen anonimlik kıstasının aslında tam tersi bir durum içerisinde anonimliğin gözetim dolaylı tam olarak öldürülmesi şekline bürünmekte. Her ne kadar tikel verilerimizin gizli kaldığı söylene bile, internet sayesinde yönelimlerimiz, tutumlarımız ve davranış örüntülerimiz tümel şekilde bunlara ulaşmak isteyenlere ciddi veriler sunmakta, toplumsal bir grubun aldığı herhangi bir tavır veya taraf belli etmesi özne bazında önemli olmasa bile o grubu betimleyebilecek ölçekte tam olarak karşımızda durmaktadır.

Yapılmaya çalışılacak olan bu bildiriye, kamusal alanın farklı biçimlerde karşımıza çıkmasından kaynaklı olarak, bu farklı kamusal alanlar içerisinde var olmaya çalışan öznenin bir özgürlük illüzyonu içerisinde olduğuna dair tartışmalar yapılmaya çalışılacaktır. Artık bir “BÜYÜK BİRADER’e” gereksinim duymadan otorite tarafından bir öz-disiplin karşılaştırılmasına girilmesi ve herkesin artık kendi gözetimini kendisinin yapması üzerinden bildiri çeşitlendirilmeye çalışılacaktır. Sosyoloji’ in klasik tartışması olarak yapı ve özne ilişkisi sinoptikon kavramsallaştırılması bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır. Eski tip gözetleme pratikleri ile günümüz dünyası içerisindeki gözetleme pratikleri, asla yalnız olamamak üzerinden tartışmaya sunulacak, gizlilik ve mahremiyetin sınırlarının belirlenmesinde güvenlik bağlamı içerisinde sosyal paylaşımın kişisel bir değiş tokuştan daha da fazla yere işaret ettiği ele alınmaya çalışılacaktır.

Toparlamak gerekirse, Bauman ve Lyon’ un da aktardığı üzere artık sabitler dünyasında olmayışımız ve bundan dolayı olarak da gözetleme pratiklerinin sabit kalmaması ve farklı şekillerde ortaya çıkması, özgürlük ve rıza ilişkisi bağlamında ele alınmaya çalışılıp tartışmaya sunulmaya çalışılacaktır. Yeni kamusal alan olarak sosyal medya ve onun bir eylem alanı olarak nasıl karşımıza çıkarıldığı üzerinden, bu alanın bir mücadele alanı mı, yoksa gerçek dünyadan koparılacak ve özneyi pasifleştirmek adına mı var olduğuna dair farklı perspektifler sunulmaya

alışılacaktır. Kimin gözetlenmeye uygun olduğu ve kimin gözetlenme hakkına sahip olmadığı aydınlatılmaya çalışılacak ve bu farkları yaratan faktörler ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Akışkan gözetim, yeni kamusal alan, özgürlük, rıza, sosyal medya

Sosyolojik Bakış Açısıyla Veri Bilimcilerin Gözünden Veri İhlali ve Veri Manipülasyonu Ayrımı

Dr. Öğr. Üyesi Elif Özuz Dağdelen

Günümüzde büyük veri devletler, uluslararası şirketler ve farklı kurumlar tarafından daha da önem arz eden ve bireyler, gruplar ve toplumlar hakkında öngörü yapabilmek için kullanılabilme potansiyeli taşıyan bir araç haline gelmiştir. Bu öngörülerin sadece ticari değil, sosyal ilişkiler ve hatta toplumların yönetilme şekilleri gibi pek çok süreçte etkin hale geldiği görülmektedir. Büyük verinin sosyolojik olarak tam olarak ne ifade ettiği, onla bağlantılı olan kavramlar ve muhtemel sonuçları üzerine düşünebilmek için ise onu en iyi bilen grup ile araştırma yapılması gerektiği düşünülmüştür. Bu sebeple bu çalışma, 2023 senesinde 16 veri bilimci ile katılımcıları hem birer uzman hem de birer katılımcı olarak gören nitel bir araştırma tasarımı ile, uzman görüşü mülakatları ve derinlemesine mülakatlar yaparak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, bu konuda en çok bilgi sahibi olan bu grup içerisinde büyük verinin sosyolojik anlamını ve dönüşümünü görmek amaçlanmış, araştırmanın sonucunda yapılan deşifreler ile veri bilimcilerin gözünden büyük veri; büyük verinin yıkıcı bir güç haline gelmesi, büyük verinin kullanım alanlarına bakış, büyük verinin sağladığı olanaklar ve riskler, yeni karar verme kültüründe büyük veri, büyük veri kibri ve büyük veri ayrımı ve son olarak veri manipülasyonu ve veri ihlali olarak sınıflandırılmıştır. Nitel araştırma sonucunda ulaşılan bu alt kategorilerde aslında günümüz toplumlarında öncelikle veri ihlali ve veri manipülasyonu arasındaki farkın ne olduğunun araştırılması, düşünülmesi ve tartışılması gerektiği ortaya çıkmış, bu tartışmanın başlangıcı ise veri bilimcilerin dünyada ve Türkiye’de bu konudaki örneklemeleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu örnekler arasında, Cambridge Analytica/Facebook olayı, Snowden meselesi, Kim uygulaması, nüfus verilerinin çalınması ve pek çok güncel örnek ele alınmıştır. Bu örneklerle birlikte, bu konudaki uzmanların bile veri ihlali ve veri manipülasyonu arasında bir ayrım yaparken çok dikkatli davrandıkları ve ikisi arasındaki çizginin çok bulanık olduğu görülmüştür. Elde edilen büyük verilerin, algoritmik yönetimsellik, panoptik sınıflandırma, kartografi gibi pek çok yeni sosyolojik kavramla tartışıldığı ve bu kavramların da dikkate alınması gerektiği görülmüştür. Bunun yanı sıra bu konuyu sosyolojik olarak inceleyebilmek için birey onayı ve bilinçliliğinden; son olarak ise veri ihlallerinin çözüm önerilerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın sonucunda, farklı görüşler doğrultusunda bireylerin onay vermiş oldukları verilerin işlenebileceği ve bireyin onay verdikten sonraki süreçte söz sahibi olmadığından; bunun aksine bütün sorumluluğun katılımcılara yüklenemeyeceği çünkü burada veri toplanırken bununla ne amaçlandığının kurumlar ya da güce sahip kimseler tarafından bilinmesi fakat kullanıcı tarafından bilinmemesi sebebiyle bir bilgi asimetrisine sebep olduğundan; uluslararası şirketler ve devletlerin büyük veri kullanımının aynı şekilde ele alınamayacağı ilkinde bilgi üzerinden bir strateji üretme hedefleri olmasına karşıt olarak devletin yaptığı izleme pratiklerinde güvenlik ve kontrol edebilme vurgusunun daha çok olduğu gibi pek çok farklı görüşe erişilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Büyük veri, veri manipülasyonu, veri ihlali, algoritmik yönetimsellik

Dijital Teknolojiler Bağlamında Yaşam Döngüsü

Dr. Elvan Yavuz

Dijital teknolojilerdeki hızlı gelişmeler yaşamımızın hemen hemen her alanını etkilemekle birlikte eğitim, sağlık, ekonomi, kültür, iletişim, aile yaşamı, sosyal yaşam, çalışma hayatı, güvenlik ve bunlara ek olarak dünyayı algılama biçimimizi dahi değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Özellikle son yıllarda dijital teknolojiler, dijitalleşme gibi kavramlar yaşamımızın tüm alanlarında var olsa da bu kavramların temeli ve düşünce yapısı 17. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Dijital teknolojiler ve bu kavramları anlamak son derece önemlidir. Çünkü toplumları geliştirerek, bakış açılarını değiştirerek birçok problemin çözülmesinde dijital teknolojiler etkin rol oynayabilir. Ayrıca dijital teknolojilerin ve dijital dönüşümün tüketici davranışı, ürün ve hizmet değerlendirmesi ile bireylerin ve toplumların genel beklentileri üzerinde de önemli bir etkisi söz konusudur (Zhang ve Chen, 2023).

Dijital teknolojiler, yaşam döngüsünün aşamalarında önemli rol oynamaktadır. Gelişen teknolojilerin yaşam döngüsüne etkileri bireyin doğumundan ölümüne kadar geniş bir bakış açısıyla incelenebilir. Dijital teknolojilerin ve dijital dönüşümün odağında; bireylerin ve toplumun değişen gereksinim ve isteklerini karşılamak amacıyla dijital teknolojilerin devamlı ilerleme ve adaptasyonunun kökeninde yaşam döngüsü kavramı yer almaktadır. Yaşam döngüsü (çocukluk, gençlik, yaşlılık dönemi gibi), yaşam akışının sırasıyla gelişimi ve dönüşümüdür. Bu bağlamda, bireylerde yaşam döngüsü üreme, büyüme, gelişme boyutlarıyla devam eder ve sonlanır. Levinson'a göre (1986,1996), her boyutun kendi içinde biyopsikososyal faktörleri bulunmaktadır. Dijital teknoloji süreciyle birlikte biyopsikososyal faktörler de değişime uğrayabilir ve tekrar inşa edilen yeni durumlar ortaya çıkabilir. Dijital teknolojiler ilerlemeye ve gelişmeye devam ettiği sürece bireylerdeki yaşam döngüsü giderek daha dinamik bir hale gelecektir. Bu hususta dijital teknolojilerin ve dijitalleşmenin yaşamın her alanında sürdürülebilir olması da önemli bir noktadır. Ek olarak, günümüz dijital çağında, dijital teknolojilerin çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi dönemlere entegrasyonunun sağlanması bireyler, kurumlar ve toplumların başarısını ve sağlamlılığını belirlemede etken olabilir. Derleme olan bu çalışmanın amacı, gün geçtikçe dijitalleşen dünyada dijital teknolojileri ve bunun yaşam döngüsü üzerindeki eylemlerini değerlendirmek ve tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Dijital teknolojiler, dijital dönüşüm, dijitalleşme ve yaşam döngüsü.

Sosyal İlişkiler Renkleniyor Mu? Oyunlaştırma Kavramına Sosyolojik Bir Bakış

Doç. Dr. Emek Barış Kepenek

Oyunlaştırma ise 15 yıllık bir kavram. En sade biçimde oyun tasarım öğelerinin oyun dışı alanlarda da kullanılması olarak tanımlanabilir. 2012 yılında Oyunlaştırma “katılımı sağlamak, eylemi motive etmek, öğrenmeyi teşvik etmek ve sorunları çözmek için oyun tabanlı mekanikleri, estetiği ve oyun düşüncesini, oyun dışı ortamlara uyguladığımız bir süreçtir” olarak evrilmiştir. (Kapp, 2012) En çok kullanılan alanlardan bir tanesi eğitimidir. Zira, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal öğrenme sonuçlarına odaklanan müdahaleler için etkili bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılma potansiyeline sahiptir. Ancak ürün satışından tutun da şirket eğitimlerine kadar birçok alanda da kullanılmaya başlamıştır.

Tabii bu tip uygulamalar arttıkça ilgili tartışmalarda artıyor. Bir yandan neoliberal rasyonalizasyon ve çalışma hayatının ve emeğin yönetsel optimizasyonu arayışında 'oyunun' kullanılması meselesi olarak görülebilir. Bu anlamda temsil ettikleri için son derece sorunlu görünmektedir. Öte yandan gündelik davranışın düzenliliğine ve standartlaşmasına karşı bir direniş biçimi olarak oyun ve eğlencenin toplumsal hayata uygulanması olarak da okunabilmektedir. Hatta Birincisi, yönetim tarafından iş uygulamalarının optimizasyonu ve rasyonelleştirilmesini içeren 'yukarıdan oyunlaştırma'; ikincisi ise, iş yerinde kontrole karşı aktif bir direniş biçimi olan 'aşağıdan oyunlaştırma' gibi farklı bakış açılarının tartışmaları da var.

Bu makalede oyunlaştırma kavramının toplumsal yaşama olası etkileri tartışılacaktır. Var olan literatür tartışmaları üzerinden Türkiye’de uygulamalar incelenecek ve bu alanda içerik geliştiren üreticiler ve firmalarla görüşmeler yapılacaktır. Hayatın sıkıcı ve koşturmaca içerisinde geçen renksiz tarafını az da olsa renklendirmeye çalışırken acaba yeni bir baskı ve kontrol alanı mı yaratıyoruz sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Sözcükler: Oyun, dijitalleşme, sosyal ilişkiler

Akademik Dürüstlük Bağlamında Akademinin ChatGPT'ye Bakış Açısı Üzerine Sistematik Literatür İncelemesi

Eren Temir

Bu çalışma, ChatGPT'nin akademide ve yükseköğretimde kullanımının akademik dürüstlük bağlamında sistematik araştırmasını 14 makale üzerinden yapmaktadır. LLM'ler, yani Large Language Model'lar, geniş bir veriye sahip, soru yanıtlamak, yazı yazmak, kişiyi yönlendirmek gibi çokça işlevi olan yapay zekâ modelleridir. 2023 yılı itibariyle popülerlik kazanan LLM'lerden biri de ChatGPT'dir. 2022 yılının son aylarında hayatımıza giren ChatGPT'nin birçok öğrenci tarafından özellikle çevrim içi değerlendirilmelerde kullanıldığı bilinmektedir. Fakat bu durum, akademide pek hoş karşılanmamaktadır. ChatGPT'nin ilk etkin yılı olan ve kullanımıyla ilgili çokça tartışmanın olduğu 2023 yılına ait konu ile alakalı toplam 56 araştırma, ilgili Anahtar Sözcükler ve kriterler çerçevesinde değerlendirilmiş ve PRISMA Akış Şeması kullanılarak 14 araştırma elde edilmiştir. Analiz edilen 14 çalışma; akademik çalışmaların ChatGPT'ye bakış açılarını, yaklaşımlarını, ChatGPT için kullanılan kelimeleri ve bu bağlamda araştırma yapan ülkeleri ortaya koymaktadır. Araştırma sonucuna göre ChatGPT hakkında yapılan 14 araştırma, araştırmanın öz kısmında ChatGPT'yi niteleyen 30 olumsuz kelime kullanırken, kullanılan olumlu kelime sayısı 12'de kalmıştır. Ayrıca genel içerik bakımından bu 14 çalışmanın 8'i ChatGPT'nin negatif yönlerine odaklanırken, yalnızca biri olumlu çıkarımlarda bulunmaktadır. Kalan 5 çalışma, belli bir bakış açısıyla net bir çıkarım yapmaktansa genel bir karşılaştırma yapmak suretiyle tarafsız kalmıştır. Son olarak literatüre bu yönde en çok katkı veren ülkenin, toplamda 17 yazar ve 4 makale ile Avustralya olduğu görülmektedir. Sonuç olarak içeriğe bakıldığında ChatGPT'nin çeşitli alanlarda ve akademide kullanıldığı, ChatGPT kullanımının hızla artması nedeniyle akademi ve politika uygulayıcılarının bu hıza ayak uydurmaya çalıştığı ve uygulamayı anlamlandırma çabaları görülmektedir. Akademinin bu ilk çalışmalarında ChatGPT'nin akademide kullanımına bakış açısının olumsuz olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: ChatGPT, akademik dürüstlük, akademi, yükseköğretim

Sosyolojinin Sosyosu Neyi Kapsar, Neyi Dışlar? İnsanmerkezli/Türcü Olmayan Bir Sosyoloji Pratiğinin Olanaklılığı

Erhan Korkmaz

Yaklaşık iki asırdır güçlü bir biçimde süregelen sosyoloji çalışmaları, son yıllarda gittikçe artan oranda çalışılmaya başlanan insan - hayvan ilişkilerine yönelik hayvanların failliğini sorunsallaştıran posthümanizm, [eleştirel] hayvan çalışmaları, multispecies/interspecies etnografi gibi çalışma alanlarına yönelik yeterli duyarlılığı göstermemektedir. Bunun nedeni olarak da sosyoloji disiplini geleneğinin ilk ortaya çıktığından bu yana “toplum” tezahürünün beşeri olanla sınırlandırılmış olmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Bu sınırlandırma, sadece beşeri olanla ilgili meseleleri konu edinmekle kalmaz, aynı zamanda beşeriyeti karşısına konulan her şeyden değerli atfeder. Bu durumda, ne toplumsal yapı içerisinde var olan diğer türlere mensup canlıların, ne de toplumsal yapıyı etkilediğini düşündüğümüz nesnelere failliği tartışmaya açılmaz. İnsan türü, sosyolojinin nazarında, hem diğer canlıları, hem de nesnelere kuran/inşa eden/tanımlayan, kısacası varoluş koşullarını belirleyen bir özne konumuna konmaktadır. Bir disipline dair böylesi ithamlarda bulunmak, kulağa radikal biçimde sert ve/veya hadsizce gelebilir, fakat iddialarımı -sosyal evrimcilik, işlevselcilik, yorumsamacılık, pozitivizm, etkileşimcilik gibi- sosyoloji teorilerine ve - kent/köy, göç, din, aile, çevre vd. alanlarda- yapılmış kimi çalışmalara getirdiğim eleştirilerle beslediğim zaman bir nebze de olsa hak vereceğinizi düşünüyorum.

Bugünkü anlamıyla toplumsal olanı nitel araştırma nesnesi hâline getirme refleksi, ilk olarak sistemli biçimde 19. yüzyılda Herbert Spencer, Lewis Henry Morgan, John Ferguson McLennan, Johann Jakob Bachofen, Edward Burnett Tylor, Karl Marx, Georg Simmel, Émile Durkheim, Max Weber, Robert Ezra Park gibi -erken dönem- araştırmacılarda kendisini gösterir. Toplumun ne olduğundan, toplumsal yapının nasıl bir dinamığe sahip olduğuna kadar farklı perspektiflerle araştırmalar yapıлып, ortaya -toplumun neliğine dair- çeşitli teoriler kondu. 19. yüzyıldaki bu araştırmacıların belki de en göze çarpan ortak özelliği, toplumsal olandan insan-olmayanı dışlamalarıydı. Daha doğrusu, insan-olmayanın sosyokültürel failliğini dışlamalarıydı. Günümüze gelindiğinde, aradan geçen yaklaşık iki asrın insan-olmayanların lehine ilerlemediğini, hâlen bilimsel pratiklerimizde insanı merkeze alarak, bir yanıyla türcü bir tutum takındığımızı söylemeliyim. İncelemeye tabi tuttuğum araştırmacıların neredeyse hepsi, çalışma alanları içerisinde bu tutumu sürdürmektedir. Örneğin, kent/köy çalışmaları içerisinde olan bir araştırmacı, mekânın tanzimasyonunda insanın merkezi rolüne işaret ederken, bölgede yaşayan hayvanların ve bitkilerin mekânı nasıl etkilediğine odaklanmaz. İstihdam piyasasında emek ilişkisini çalışan bir araştırmacı, insanın çalınan/görülmeyen emeğine odaklanırken, hayvanların emeklerinin piyasada nasıl bir konuma sahip olduğunu araştırmasına dâhil etmez. Toplumsal alandaki cinsiyet-bazlı eşitsizliği çalışan birisi de hayvanlar üzerinde uygulanan cinsiyet-bazlı biyopolitik yaptırımlara karşı ilgisiz kalır. Elbette ki denebilir ki “araştırmacı, araştırdığı konunun kapsamını belirlemek ile mükelleftir ve insan-olmayanın failliğine ilişkin araştırma(lar) bu kapsamın dışında kalabilir”. Bu iddia, çalışmalardaki insan-olmayana dair olan kısmın ne kadar açılacağına/raporda yer alacağına ilişkin doğruluk taşısa da topyekün insan-olmayanı dışlamak açısından yanlıştır, çünkü yukarıda saydığım örneklerdeki hayvanların failliği, araştırılan konulardan bağımsız ve göz ardı edilecek kadar önemsiz değildir. Bu yüzden araştırmacı, öznelliğini göz ardı ettiği her canlının -hijerarşik anlamda- belirlenimcisi konumundadır.

Sayıları az da olsa bir kesim araştırmacı, hem sosyoloji hem de etnoloji, sosyal antropoloji, beşeri coğrafya gibi nitel araştırma yapılan disiplinlerde, insan-olmayanların failliğini tartışmaya başladılar. Örneğin, Eben Kirksey, Stefan Helmreich, Catherine Nash, Alice J.

Hovarka, Andrea Petitt, Philippe Descola, Ezgi Burgan, Semra Özlem Dişli bu araştırmacılarından bazılarıdır.

Bu çalışmanın amacı, genelde sosyal bilimlerdeki nitel çalışan disiplinlerden, özelde ise sosyoloji geleneğinin tarih içerisindeki çalışmalarından örnekler sunarak, bugün birçok alandaki çalışmaların insanmerkezli/trc biminde sürdüğünü iddia etmektedir. Bunu da [Eleştirel] hayvan çalışmaları alanı içerisinde etnografik araştırmalar yürüterek insan - hayvan ilişkilerini tartışan araştırmacıların çalışmalarını karşılaştırmalı bimde ele alarak yapacağım. Saha çalışmalarımızda işaret ettiğimiz sosyokültürel değerlerin hayvanları nasıl kapsadığı iddiasını, “dil - kültür”, “kültür - doğa”, “şehir - köy”, “uygar - ilkel”, “insan - hayvan” gibi ikili zıt kabul edilen kavramları tartışarak ortaya atmaya çalışacağım.

Anahtar Sözcükler: İnsanmerkezlilik, trclk, sosyoloji, multispecies etnografi.

Varoluşsal Bir Vakum Alanı Olarak Dijital Kültürde “Şimdi”ye Hapsolmak

Fatma Çakmak

Modern toplumun dijital teknoloji ile birlikte geldiği eşik, pek çok yaşam formunun yeniden belirlendiği ve üretildiği bir kültür evrenini de beraberinde getirmiştir. Modern öncesi dönemde çoğunlukla hayatın bir “unsuru” olarak ilerleyen teknoloji hiper-modern dönemde hayatın merkezine yerleşerek kendi kültürel hegemonyasını da inşa etmekte gecikmemiştir. Foucault’nun “panoptikon” kavramıyla literatüre dahil ettiği gözetim toplumu ile görmenin ve gözetlemenin totalleştiği ve “görme “ odaklı algılama mekanizmalarının öne çıktığı dijital devrim süreci yeni dünyanın anlam akışlarını da derinden sarsmıştır. Gündelik hayatın akışını ve değer yargılarını belirleyecek oranda bir etki gücüne ulaşan internet ve sosyal medya ağları ile bireyin “biricik” alanda şekillenen kişilik ve kimlik aidiyetler yeniden kurgulanmakta, özellikle sanal toplum özelliklerinin ileri everlere ulaştığı toplumlarda bir tür gerçeklikten kopuş ve anonimleşme etkisi de kendisini adeta bireye dayatmaktadır. Varoluşçu Psikoloji’nin önde gelen isimlerinden biri olan Viktor Emil Frankl’ın insanın anlam arayışı üzerine kaleme aldığı metinlerde üzerinde önemle durduğu ve literatüre kazandırdığı bir kavram olan “varoluşsal vakum” kavramı modern insanın dijital mecralarda “an”ı yücelten, geçmiş ve gelecekte bağımsız bir “an” üretip onu görselleştirerek kutsallaştırmaya giden yaklaşımını çözümlenmek açısından önemlidir. Nitekim “boşluk, yarasızlık, amaçsızlık, yabancılaşma ve anlam yaratamamak”la ilgili olarak bir tür yutulma ve kaybolma halini işaret eden kavram, hiper-modern zamanların ortaya çıkardığı alışkanlıklar alanında yeni bir tipoloji de üretmek insanı dönüştürmektedir. Paylaşılan zamanın “an”da takılı kalması ise insanın anlam üretme akışkanlığını dondurmakta ve vakumun hızını artırmaktadır.

Bu çalışmada Frankl’ın “varoluşsal vakum” kavramı ekseninde dijital kültürün dayattığı hazcı yaklaşım ele alınacak ve hakikat, gerçeklik, başa çıkma gibi kavram ve teoriler çerçevesinde ise karşıt argümanların geliştirdiği eleştirel tartışmaya değinilecektir. Bu bağlamda modern insanın dijital denge sorunları sosyolojik olarak analiz edilecektir. Çalışma konu çerçevesindeki literatürün taranması esasına dayalı olarak teorik çerçevede gerçekleştirilecek olup konu kapsamındaki kavramsal güzergahın yöntemsel çözümlenme etkisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Varoluşsal vakum, anlam, dijital, kültür, zaman.

Türkiye’de Doktorların Göçünün Sağlık Sisteminde Mesleki Kariyer ve Çalışma İlişkilerinin Geleceği Üzerine Düşündükleri

Prof. Dr. Fuat Güllüoınar

Türkiye’den doktorların göçü özellikle 2010’lu yılların sonundan itibaren hızla artışa geçmiş ve kitleselleşmiş görünmektedir. Özellikle, Avrupa’ya yönelen sağlık profesyonellerini göç etmeye sevk eden temel sebeplerin sağlık sistemindeki kariyer geliştirme koşullarının zorluğu, çalışma ilişkilerindeki katı hiyerarşik yapılanma, uzun mesai saatleri, yoğun hasta sayıları, uzun ve bıktırıcı nöbetler, tükenmişlik sendromu, sosyal hakların zayıflığı ve çalışma ortamında karşılaşılan şiddet riskinin doktorların göçünün kitleselleşmesinde çok ciddi bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’den göç eden doktorların büyük çoğunluğu Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine yönelirken, daha az sayıda kişi Amerika, Kanada ve Avustralya’ya göç etmektedir. Bu çalışmada, farklı ülkelere göç etmiş olan 20 doktor ile Zoom uygulaması üzerinden yapılan sesli ve görüntülü derinlemesine mülakatlar yoluyla niteliksel bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında göç sürecinin uzun erimli aşamaları göz önüne alınarak doktorların göç öncesi motivasyonları özellikle göç kararına etki eden yapısal faktörler ve çalışma koşullarından kaynaklanan olgular ele alınmıştır. Araştırmanın bulguları, yapısal faktörler ve çalışma koşullarındaki olumsuz faktörler arasında insani güvensizlik algısı, ekonomik kriz, gelir eşitsizlikleri, düşük ücretler, istikrarsızlık ve geleceğe dair belirsizlikler ilk sıralarda gelmektedir. Ayrıca, uzun çalışma saatleri, yoğun hasta kabulü, mesleki kariyer olanaklarının zorluğu ve sınırlılığı, Tıpta Uzmanlık Sınavının (TUS) aşırı zorluğu, atama ve zorunlu hizmet uygulamasındaki belirsizlikler, hasta ve hasta yakınlarından gelebilecek potansiyel şiddet tehdidi, sınırları belli olmayan sorumluluk anlayışı ve katı hiyerarşik ilişkiler de çalışma koşullarından kaynaklanan önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Buna mukabil, görüşmelerde doktorlar, gittikleri ülkelerin sosyal ilişkilerindeki güvene dayalı ilişkilerin, kamusal yaşamdaki saygı ve etik anlayışın, özel alanın mahremiyetine gösterilen saygının, demokratik işleyişin ve kurumsallıkların yerleşmiş olmasının, insani değer görmenin; çalışma ortamında karşılaşılan güçlü sosyal hakların, yatay ilişki biçimlerinin, sorumluluğun sınırlandırılmasının, az sayıda hasta kabulünün ve çalışma saatlerinin makul düzeyde olmasının oradaki yaşamlarını sürdürülebilir hale getirdiğini ve uyumu kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca, kamusal alanda ve çalışma ilişkilerinde söz konusu olan bu unsurların, doktorların gittikleri yerlerde kalıcı hale gelmelerini güçlendiren ve Türkiye’ye geri dönmeyi düşünmelerini engelleyen temel faktörler olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Beyin göçü, doktor, sosyal haklar, çalışma ilişkileri, Türkiye.

Kaos, Kriz ve İletişim Çağında Dijital Teknolojiler: Türkiye’de Yaşlılık Olgusu Üzerinde Kısa Bir Değerlendirme

Gizem Er

Kaos çağı olarak da tanımlanabilen yirmi birinci yüzyılda, yaşlı nüfusun hızla artması ve dijital teknolojilerin gündelik yaşamdaki vazgeçilmez konumunun getirdiği avantaj ve dezavantajlar önemli bir tartışma alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bildiride; kaos, kriz, iletişim, dijital teknoloji, yaşlılık olgusu kavramları ile kaos, kriz ve iletişim çerçevesinde dijital teknolojiler-yaşlılık olgusu ilişkisi ele alınarak bu konudaki bazı sorunlar ve bunların çözüm önerileri sunulacaktır.

Günlük dilde karmaşıklık, düzensizlik, belirsizlik olarak tanımlanan kaos kavramı Yunanca boşluk, yarı, hudutsuz anlamlarındaki khaos kelimesinden gelmektedir. Bilimsel anlamı ile kaos kavramı ise düzensizliğin içindeki düzen, kompleks, doğrusal olmayan dinamik sistemlerin, düzensiz ve öngörülemez davranışı şeklinde ifade edilmektedir. Kaos, doğrusal olmayan, karmaşıklık içeren, tahmin edilemezlik, öngörülemezlik ve belirsizliğin doğal ve hâkim olduğu günümüz dünyasının yeni formudur.

Yukarıda verilen kısa bilgilerin ışığında; bireylerin ve örgütlerin bu yeni dünya düzenine uyum sağlayabilecek bilgi birikimine, teknolojik gelişim takibine, kendini sürekli yenileyebilme bakış açısına sahip olabilmeleri ve bu yönde taktikler geliştirmeleri gerekmektedir. Gencinden yaşlısına toplumun her kesimi, bu yeni dünyada, yeni düzende yani kaotik ortamlarda yaşamlarına devam edeceklerdir.

Kaos sonucu ortaya çıkan kriz, Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki ilk anlamına göre, bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk; bunalım, akse olarak tanımlanmaktadır. Tıbbın babası olarak sayılan Hipokrat tarafından vücuttaki dört salgının (balgam, kan, safra ve irin) yükselme dönemi olarak tıbbi açıdan tanımlanan kriz; iletişim alanında ise nereye gidildiğinin bilinmediği, denetlenmediği, içinde bulunulan durumdan çıkmaya çabaladığı bir deneme-yanılma sürecini ifade etmektedir.

Yirmi birinci yüzyılda kaos ve kriz insanlık için artık hayatın bir parçasıdır. Yaşanan çalkantılar yeni normaldir. Kaos ve krizin her dönem var olması öngörülmektedir. Böyle bir çağda kuşkusuz en önemli çaba iletişimdir. Latince communis sözcüğünden geldiği bilinen ve İngilizce communication kelimesinden Türkçe’ye çevrilen iletişim, katılanların bilgi yaratıp birbirini anlamaya çalışmak amacıyla bu bilgiyi birbirleriyle paylaştıkları bir süreçtir. Bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci şeklinde tanımlanan iletişim; ortak semboller yoluyla bireyler ya da kurumlar arasında anlamların değiş tokuş edildiği ya da anlamların simgesel biçimde karşılıklı paylaşıldığı bir süreç olarak da ele alınmaktadır.

Tüm insan ilişkilerinde, her yaşta ve yaşamın her döneminde iletişimsiz bir dünya düşünülmemeyeceği herkesçe kabul edilmektedir. İletişim olmadan yaşamın devamı olamayacağından, kaos ve kriz dönemlerinde konunun değeri daha da artmaktadır çünkü doğru kanallardan sağlıklı bilgi akışı bu dönemlerde her zamankinden çok çok daha önemli bir rol üstlenmektedir.

Zamanın kıymetli, yaşam koşullarının zorlu olduğu kaos çağında, iletişimin günümüzdeki vazgeçilmez unsurlarından dijital teknolojiler, dijital verileri işlemek, depolamak, iletmek veya sunmak amacıyla kullanılan teknolojik araçlar ve sistemlerdir. Dijital teknolojiler iş dünyası, ticaret ve bilim çevreleri, eğitim ve eğlence alanlarında olduğu kadar yaşam döngüsünün sondan bir önceki evresi olan yaşlılık döneminde de oldukça önemli bir yer edinmektedir.

Yaşlılığı, bireyin giderek ölümle sonuçlanan biçimde canlılık etkinliklerinin azalması süreci olarak tanımlamak mümkündür. Yaşlılık kaçınılmaz, hayat sürecinin yaşamaya bağlı olarak ortaya çıkması doğal ve zorunlu son çadır.

Yaşlılar, toplumda kırılğan nüfus grupları arasında yer almaktadır. Dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfus oranı ise gün geçtikçe artmakta; yaşlıların sosyal ve ekonomik refahına yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır. Dijital teknolojiler bu noktada da devreye girmektedir.

Yaşamın bedeli olan yaş almak, yaşlılık doğal bir süreçtir ve normaldir. Canlılar yaşlanır ve bunu durdurmak mümkün değildir. Dijital teknolojilerin yaygınlaşarak vazgeçilmez bir hâl alması, risk ve tehdit oluşturan yönleriyle kaos ve krize neden olmaktadır. Yaşam döngüsü içinde kuşkusuz bu kaos ve krizden en çok etkilenen kesimlerden biri ileri yaşta olan bireyler yani Türk kültürüne göre ifade edecek olursak büyüklerimizdir.

Yaşı ileri bireylerin teknolojiyi algılaması ve kullanması, sosyal, psikolojik ve kültürel faktörlere bağlı bulunmaktadır. Yaşlı bireylerin teknolojiyi benimsemesinde yaşa bağlı zorluklar, teknolojinin karmaşıklığı, tutumlar ve eğitim önemli engeller olarak görülmektedir. Diğer yandan yaşlılar için tasarlanmış teknolojik ürünlerin, gerontolojik oryantasyon eğitimleri gibi çalışmaların günlük yaşamı kolaylaştırabileceği ve sosyal uyumu artırabileceği öngörülmektedir.

Günümüzde, insanların yaşamlarında çok büyük öneme sahip olan ve kişilerin yaşamlarında büyük bir kolaylık sağlayan teknoloji, yaşlıların yaşam kalitesini de artırmaktadır. Geronteknoloji, hızla gelişen teknolojinin yaşlılara yönelik ürün ve hizmetlerini kapsayan bir alanı ifade etmektedir. Bu alan, yaşı ileri bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Yukarıda ele alınmaya çalışılan çerçevede bu bildiri; kaos çağında büyük bir yer edinen dijital teknolojinin, ileri yaştaki bireyler için oluşturduğu internetten alışveriş yapabilmek, e- devlet uygulamaları, Sağlık Bakanlığı hizmetleri vb. avantajlarını ve bilişim suçlarına maruz kalmak, dijital teknolojiye direnç ve uyumsuzluk, sosyal izolasyon vb. dezavantajlarını literatür taraması ve örnek olay üzerinden değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Kaos, kriz, iletişim, dijital teknoloji, yaşlılık

“Kız Çıkılmamak”: Aile Hukukuna İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Algısının Radikal Feminist Eleştirisi

Hakan Şahin

Ataerkinin sürekliliğinde ve iktidarını sürdürmesinde hukukun önemli bir rolü vardır. Ataerkil bakış, yasa yapım sürecinden hukuk ders kitaplarına, doktrinden mahkeme kararlarına kadar hukukun birçok alanına sirayet etmiş durumdadır. Radikal feminist bakış, hukukun “sözde” nesnelliliğinin yerine kadın deneyiminden gelen, yaşanan, gerçek perspektifi ortaya koymaya ve böylece hukukun hem dilindeki hem de uygulanmasındaki ataerkiyi ifşa etmeye çalışır. Zira kadınlar, bu hukukla kurumsallaşan kimi düzenlemelerden erkeklerin görmediği birçok şekilde zarar görürler ve kadınların maruz kaldığı bu cinsiyet temelli zararlar, eril hukuk anlayışı ve kavrayışı içinde görmezden gelinir ve önemsizleştirilir.

2002’de yürürlüğe giren ve 1926 tarihli Eski Medeni Kanun’u yürürlükten kaldıran yeni Türk Medeni Kanunu ile Türk Aile Hukukunda kadın-erkek eşitliğine aykırı çeşitli hükümler ayıklanmış ve çağın gereklerine uyan bir niteliğe kavuşturulması amaçlanmıştır. 1926 tarihli Eski Medeni Kanun’un geneline hakim olan kadın-erkek eşitliğini bozan hükümlerinin yeni Medeni Kanun ile eşitsizliği ortadan kaldıracak şekilde yeniden düzenlenmesiyle kadının evlilik içindeki hukuki konumunda bir ilerlemenin ve kadın-erkek biçimsel eşitliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Öte yandan, yasanın lafzındaki iyileştirmelere karşın, tam da radikal feministlerin iddiasına uyar şekilde, yasada yapılan bu iyileştirici düzenlemeler gerçek anlamını uygulamalarda yani gerçek yaşamda, gerçek deneyimde bulmuştur. Yeni yasanın yürürlüğe girmesinden sonra verilen birçok yargı kararı, kanunun cinsiyetçi bir hiyerarşiyi esas alarak uygulandığını göstermektedir. Başka bir deyişle, yasanın dilindeki ideal eşitlik söylemine karşın, yargısal pratikler kadının ve kadın bedeninin hiyerarşik olarak ikincil konumunu sürdürmeye neden olacak niteliktedir.

Bu çalışmada, Türk Medeni Kanunu’nun kabulünden bu yana değişik tarihlerde verilen çeşitli Yargıtay kararlarında toplumsal cinsiyetin nasıl ele alındığına bakılmaya çalışacaktır. Bu çerçevede birçok karar arasından aşağıdaki örneklere yer vermek mümkündür.

Yargıtay’ın birçok kararlar yerleşik hale gelmiş uygulamasına göre, nişanlı kızın “iğfal edilmesi” veya “mutat nişanlılık münasebetleri ailesinde çok samimi bir suretle devam eden ilişkiden sonra taraflardan birinin diğeri hakkında iffet, namus veya sağlık bakımından yakışık almayan dedikodular çıkarması sebebiyle” nişanın bozulması gibi durumlar, nişanlıların “evlenme şansını” azaltacağı için fahiş zarar sayılmaktadır. Bu sebeplere dayanılarak erkekler tarafından açılan evliliğin iptali davalarında, erkek eş tarafından doğrudan kadın bedeni ve cinselliğine dayanılarak evliliğin iptalinin talep edildiği davalar da bulunmaktadır. Örneğin bir uyuşmazlıkta Yargıtay, “kadının zifaf gecesi bakire (kız) çıkmadığı”nın toplanan delillerden anlaşıldığına yer vermektedir.

Evlilik birliğinin sarsılması nedeniyle boşanma davasında öznel ve nesnel şartların bir arada gerçekleşmiş olması aranır. Öznel şart, evlilik birliğinin eşler açısından çekilmez hale gelmiş olmasıdır. Nesnel şartın varlığı için ise, evlilik bağının temelden sarsılarak karı kocalık zihniyetinin sona ermiş olması aranır. Bu kapsamda Yargıtay, bir kararında, “kadının ırzına geçilmiş olması”nı, koca açısından ortak hayatı çekilmez hale getiren bir olay olarak değerlendirmektedir. Yargıtay, ayrıca, cinsel ilişkinin kurulamamasını evlilik birliğinin temelden sarsılması hali olarak değerlendirmekte ve böyle bir durumda, cinsel ilişkinin kurulabileceğine dair bir ihtimal de görmüyorsa, boşanmaya hükmetmektedir. Yargıtay’ın yerleşmiş içtihadında “evlenmenin sosyal amacı yanında, belki de daha önemli olarak nesli devam ettirme ve cinsel arzuları tatmin etme gayesi”nin olduğuna değinilerek “tarafların cinsel organları normal yapıda olmasına rağmen, psikolojik sebeple de olsa uzun evlilik süresi içinde

cinsel ilişki kuramadıklarına ilişkin kızlık muayenesine dair rapor”a atıf yapılmakta ve bu halin evlilik birliğini temelinden sarsacağını belirterek “cinsel ilişkinin başarılammış olması” kavramından söz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Radikal feminizm, toplumsal cinsiyet, hukuk sosyolojisi

Belirsizlikler ve Stratejik Mücadeleler Kavşağında İletişim, Güvenlik ve Biyopolitika

Prof. Dr. M. Kubilay Akman

Dünya, homo sapiens ile var olduğu her dönemde olduğu gibi gerilimler, belirsizler, çatışmalar ve dönüşümlerden geçiyor. Aslında bugün çok yeni ve çağımıza dair gibi görünen meseleler sosyal antropolojinin ve sosyolojinin ışığında ele aldığımızda geçmişte de insanlığın yüzleştiği mevzular, imkanlar ve tehditlerin yansımalarıdır. İlk yontulup üretimde ve savaşta kullanılan taştan yapay zekaya, siber savaşa ve biyopolitik denetim süreçlerine uzanan hat bir süreklilik ve örtüşme arz etmektedir. Bir araçla başlayan yolculuk, evrim bilimsel gerçeğinin yasalarına da uygun olarak yerini daha ileri bir araca bırakmıştır. Bir diğer örnekle yuvarlak olarak şekillendirilip bir milde döndürülen ulaşım aracı olan taş ya da ağaç tekerlekten uzay yolculuğuna, internete, küresel siber iletişim ağlarına uzanan bir hat bulunmaktadır. Nicel yoğunlaşmaların nitel ivmeleriyle var olan evrim bizi bugüne getirmiş ve öngöremeyeceğimiz bir geleceğe götürmektedir. Kadrajı daraltıp günümüzün sosyal belirsizliklerine, ülkeler ve diğer siyasal aktörlerin stratejik rekabetlerine, bu süreçlerin iletişim paradigmalarındaki yansımalarına baktığımızda bugünün güvenlik yaklaşımlarının biyopolitika / biyoiktidar zemininde yarattığı etkinin sosyal bilimsel perspektifle analiz edilmesi için elimizde yeterli materyal bulunmaktadır. Bu sunum kapsamında mevcut örnekler üzerinden gerek görsel sosyolojiye, iletişim çalışmalarına gerekse strateji ve güvenlik bağlantılı disiplinlere referansla eleştirel bir analiz ve tartışma yapılması öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Güvenlik sosyolojisi, iletişim çalışmaları, stratejik istihbarat, biyopolitika, biyoiktidar

Gürcistan'dan Beyin Göçü ve Sonuçları: Gelecekteki Zorluklar ve İmkanlar Üzerine

Lana Kveladze

Prof. Dr. Fuat Güllüoınar

Bu araştırma, Gürcistan'dan yüksek nitelikli bireylerin göç etmesine neden olan motivasyonları, hedef ülke seçimlerini şekillendiren faktörleri ve göç sürecinde karşılaştıkları deneyimleri incelemektedir. Beyin göçü, özellikle Gürcistan gibi küçük, az nüfuslu ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınma açısından önemli bir risk teşkil etmektedir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, yaşam koşulları, çalışma ortamı, maaş seviyeleri ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörlerin, Gürcistan'dan daha zengin ülkelere nitelikli iş gücü akışına katkıda bulunduğunu ve bu durumun ülkenin kalkınma sürecini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca, toplumsal kültür ve katı geleneksel değerler de beyin göçünü tetikleyen önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırma için katılımcı grubu, çalışmanın hedefleri doğrultusunda amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Katılımcı seçim kriterleri arasında Gürcistan vatandaşı olmak, en az lisans derecesine sahip olmak ve yurtdışında zihinsel yoğunluk gerektiren (masa başı/beyaz yakalı) işlerde çalışmayı hedeflemek yer almıştır. Bu kriterlere uyan katılımcılara, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Çalışma grubu, yaşları 22 ile 60 arasında değişen 15 kadın ve 17 erkekten oluşmuştur. Katılımcılar, Polonya, Danimarka, ABD, Birleşik Krallık, Litvanya, Avusturya, Almanya, İspanya, Malta, İsveç, Hollanda, İrlanda, Belçika ve Çek Cumhuriyeti gibi çeşitli ülkelerde ikamet etmekte ve çalışmaktadır. Cinsiyet dağılımı, çalışmanın başlangıcında önceden belirlenmemiş veya kasıtlı olarak tanımlanmamıştır. Ancak, araştırmacılar, çeşitli ve kapsamlı veri elde etmek amacıyla erkek ve kadın katılımcı sayısını dengelemeyi hedeflemiştir. Katılımcıların bulunduğu ülkeler de kasıtlı olarak seçilmemiştir; bu nedenle, araştırmacılar, çalışmanın kapsamını genişletmek ve beyin göçünün Gürcü vatandaşları üzerindeki etkilerini geniş bir perspektiften incelemek için farklı ülkelerden katılımcıları dâhil etmiştir. Görüşmeler, Ağustos ve Eylül 2023 tarihleri arasında Zoom uygulaması kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Zoom, hem katılımcılar hem de araştırmacı için uygunluğu ve erişilebilirliği nedeniyle tercih edilmiştir. Sesli ve görüntülü görüşmelerin kolayca yapılması, kayıt alınması ve bu kayıtların yönetilmesi açısından Zoom pratik bir uluslararası etkileşim sağlamıştır. Platformun esnek ayarları, katılımcıların kameralarını açıp açmama konusunda seçim yapmalarına olanak tanıyarak rahat bir iletişim ortamı yaratmıştır. Görüşmeler sırasında, Gürcistan'dan ayrılan nitelikli göçmenlerin bireysel geleceklerini ön planda tuttukları açıkça görülmüştür. Eğitimli, yetenekli, deneyimli ve uluslararası bakış açısına sahip bireyler, toplumsal etkilerden bağımsız düşünme eğilimindedir ve gelecekleri ve kariyerleri için en uygun seçenekleri seçmeye isteklidirler. Gürcistan'dan yüksek vasıflı iş gücünün göç etme eğilimi, sadece bireysel tercihlerle ilgili olmayıp, aynı zamanda iş piyasasındaki yapısal sorunlarla da ilgilidir. Bu durum, nitelikli iş gücünün etkin bir şekilde değerlendirilmediği bir ortamda, bireylerin daha iyi fırsat arayışıyla motive olduklarını göstermektedir. Gürcistan'a geri dönmeme kararını etkileyen önemli bir faktör, muhafazakar normlar altında yaşama zorunluluğu hissidir. Bu normlar, bireylerin kendi isteklerinden ziyade toplumsal beklentilere uymasını gerektirebilir ve bu da kişisel özgürlüklerin kısıtlanmasına ve dışlanma korkusuna yol açabilir. Muhafazakar toplumsal dinamikler altında, kişisel hedeflere ulaşma mücadelesi, toplumsal normlara uyma zorunluluğuyla karmaşık hale gelebilir. Derinlemesine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, yüksek vasıflı Gürcü göçmenlerin ahlaki değerleri, görüşleri ve yaşam tarzlarının, büyüdükleri toplumun değerleriyle uyumsuz hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu uyumsuzluk, göç nedenlerini belirlemede hemen görünür olmasa da göçmenler buldukları toplumun değerlerini benimsedikçe zamanla ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin memleketlerine bağlılıkları, mevcut toplumlarının normlarına daha yakın bir perspektifle sınırlı kalmıştır. Bu bağlamda, muhafazakar bir toplumda yaşamak,

yüksek vasıflı göçmenler için zorlayıcı bir deneyim sunmaktadır. Uluslararası bir bakış açısına sahip bu iyi eğitimli bireyler, muhafazakar normlar altında kariyer hedeflerine ve kişisel amaçlarına ulaşmada engellerle karşılaşabilirler. Sonuç olarak, daha az gelişmiş ve geleneksel toplumlardan yüksek vasıflı iş gücü, göç etmeye daha eğilimlidir. Gürcistanlı yüksek vasıflı göçmenlerin geri dönme konusundaki isteksizliklerinin bir diğer önemli nedeni ise politik faktörlerdir. Gürcü göçmenlerin değerlendirmelerine göre, göç eğilimlerinin başlıca nedeni, Gürcistan hükümetinin "Rusya yanlısı" politikalarıdır. Bu bireyler, ülkenin tarihsel çatışmalara rağmen Rusya'ya yönelik eğilimlerini eleştiriyorlar ve bu tür politikalar altında Gürcistan'da yaşamaya istekli olmadıklarını vurguluyorlar.

Anahtar Sözcükler: Beyin göçü, muhafazakarlık, politik çatışma, uyum, Gürcistan

Discord Uygulaması ve Gözetimin Açık Alanları

Latife İrem Emektar

Dijital alanın toplumsal alanla birleşmesiyle birlikte dönüşüme uğrayan günlük yaşam pratikleri bireyin dünyasında yeni tercihlerin açığa çıkmasını sağlamıştır. Bu süreçte, sosyalleşmenin farklı formlara büründüğü dijital dönemde, çeşitli dijital uygulamaların ve platformların varlığı önemli bir rol oynamıştır. Sosyal medya, bireylerin fikirlerini, deneyimlerini ve hayatlarını paylaşmaları için belirli bir mekan sağlarken, fiziksel mekanlar bu gelişmelerle birlikte sekteye uğramış ve topluluklar dijital mekanda daha fazla varlık göstermeye başlamıştır. Özellikle Twitter ve Facebook gibi daha kamuya açık ve geniş kitlelere hitap eden platformlar, bireylerin kendilerini ifade etmeleri, toplumsal olaylar hakkında görüş bildirmeleri ve geniş bir ağ ile etkileşimde bulunmaları için fırsatlar sunarken, Discord gibi uygulamalar daha kapalı ve özel alanlar yaratmaktadır. Discord, başlangıçta oyuncular için kurulmuş bir yapı olmasına rağmen, zamanla farklı ilgi alanları ve topluluklar üzerine yoğunlaşmış, burada kurulan kapalı gruplar kendilerine özgü bir sistem ve dinamikler oluşturmuştur. Bu tür kapalı gruplar, üyeler arasında daha derin ve anlamlı bağlantılar kurulmasına olanak tanırken, aynı zamanda gözetimden kaçış ve dijital mahremiyet konularında da önemli bir tartışma alanı sunmaktadır. Dijitalleşme ve mahremiyetin yeniden tanımlandığı bu çağda, bireylerin dijital kimliklerini ve toplumsal ilişkilerini şekillendirme biçimleri önemli değişimlere uğramaktadır. Bu çalışmada, dijitalle birlikte var olan gözetimin kapalı sanal alanlar içerisindeki yetkisi ve etkisi ele alınacak, bu tür mekanların gözetimden kaçış için bir alternatif oluşturup oluşturmadığı teorik manada incelenecektir. Özellikle Discord gibi platformların sunduğu kapalı ve özel alanların bireylerin dijital gözetimden kaçış çabalarına nasıl katkıda bulunduğu, bu alanların güvenlik ve mahremiyet açısından ne tür avantajlar ve dezavantajlar sunduğu tartışılacaktır. Bu bağlamda, dijital toplulukların dinamikleri, bireylerin dijital mahremiyet arayışları ve gözetimden kaçış stratejileri kapsamlı bir şekilde analiz edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Discord, gözetim, sosyal medya

Futbol ve Dijital Çağ: Türkiye ve Japonya'da Dijital Tribünlerin Toplumsal Yaygınlığı ve Sosyal Medya Etkileşiminin Karşılaştırmalı Analizi: Dijital Tribün İncelemesi

Dr. Öğr. Üyesi Mansur Konuralp Aktaş

Teknolojinin hızla geliştiği dünyada spor organizasyonları dijitalleşmeden etkilenmekte ve taraftarlarla iletişim kurma, kitleleri oluşturma ve peşinden sürüklenme ve diğer tüm paydaşlarla etkili ve çağdaş bir iletişim sürdürülebilirlik konusunda birçok değişim yaşamaktadır. Dijital araçlar günümüzde iletişimin etkileşim boyutunu tamamlayan temel bir unsur haline gelmiştir. Taraftarlar özellikle sosyal medya gibi dijital araçlar kullanarak sporcular ve takımları ile daha fazla bağlantı kurmayı talep etmektedir. Artan popüleritesine rağmen sosyal medyanın spor sektöründeki uygulamaları, verimliliğinin ölçülmesi ve potansiyeli ile ilgili soru işaretleri cevaplanmayı beklemektedir. Bu bağlamda çalışmanın ana amacı futbol taraftarının dijitalleşme ile geçirdiği değişimi incelemektir. Bu kapsamda Türkiye ve Japonya'daki futbol kulüplerinin ve taraftar gruplarının sosyal medya paylaşımlarının yaratmış oldukları etkileşimin tanımlayıcı ve karşılaştırmalı bir analizini ortaya çıkarabilmektedir.

Teknolojik ilerlemenin ve örgütsel rekabetin yüksek olduğu bir bağlamda, dijital araçlar spor organizasyonlarında temel bir eklemelerden, kritik stratejik ve operasyonel unsurlara dönüşmüştür. Taraftarlar, sosyal medya, podcastler, eSpor gibi dijital kanallar aracılığıyla favori sporcuları ve takımlarıyla bağlantı kurmayı giderek daha fazla talep etmektedir. Günümüzün dijitalleşmiş dünyası, markalar, sponsorlar, spor mülkleri ve diğer paydaşlar için farklı yaş kuşaklarından taraftarların bulunduğu karmaşık ve duygusal olarak yüklü bir sektörde etkileşimde bulunma fırsatı sunmaktadır. Taraftarları anlamak ve tanımak, her spor organizasyonunun öncelikli hedefidir.

Araştırmanın temel odaklarından ilki Türkiye ve Japonya'daki futbol kulüplerinin "dijital tribünlerle" etkileşim stratejilerinin karşılaştırılmasıdır. Bir diğer araştırma sorusu da "dijital tribünlerin" Türkiye ve Japonya'da futbolun popüleritesine ve toplumsal etkilerine nasıl etki ettiği. Araştırmanın temel amacı dijital tribünlerin Türkiye ve Japonya'da futbolun toplumsal yaygınlığı üzerindeki rolünü ve etkisini saptayabilmektir. Aynı zamanda, dijital tribünler aracılığıyla futbolun farklı kültürlerde nasıl algılandığını ve sosyal medya üzerinden nasıl yayıldığını açıklamayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda çalışma kapsamında literatürde ilk kez kullanılan "dijital tribün" kavramı geliştirilmiştir. Kavramın tanımı futbol takımları veya spor kulüpleri etrafında sosyal medya ve diğer dijital platformlar üzerinden bir araya gelen, takımını dijital ortamda destekleyen ve etkileşimde bulunan taraftar gruplarını ifade eder. Dijital tribünler, geleneksel tribünlerden farklı olarak, fiziksel bir mekanla sınırlı olmaksızın, internet üzerinden küresel bir boyut gözeterek organize olurlar. Bu gruplar, sosyal medya üzerinden maç öncesi ve sonrası tartışmalar, canlı maç yorumları, takım ve oyuncularla ilgili içerik üretimi, kampanyalar ve taraftarlar arası etkileşimler gibi çeşitli aktivitelerde bulunurlar. Dijital tribünler, kulüplerin dünya ölçeğinde tanınırlığının sağlanmasında, futbol kulüplerinin marka değerini artırmada, sosyal medya etkileşimlerini güçlendirmede ve küresel çapta taraftar kitlelerinin büyümesinde önemli bir rol oynar.

Araştırmada yöntem olarak karşılaştırmalı örnek olay analizi kullanılmıştır. Yöntem kapsamında dijital tribünlerin sosyal medya stratejilerinin iki ülke arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları araştırılmaktadır. Dijital tribünlerin iki ülke futbol kültürü üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmaktadır. Araştırma bulguları sonucunda futbol kulüpleri ve spor yöneticileri için dijital tribünlerle daha etkili etkileşim kurma ve sosyal medya stratejilerini optimize etme konusunda veri temelli öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: İletişim araştırmaları, dijital iletişim, iletişim ve toplum, iletişim sosyolojisi, futbol iletişimi

Omnipantik Gözetim Pratiği Olarak Ergenlerin Sosyal Medya Fenomenlerini Takip Etme Davranışlarının Sosyolojik Analizi

Dr. Mehmet Aksoy

Sosyoloji literatüründe panoptikon, süperpanoptikon, sinoptikon gibi kavramlarla tartışılan gözetim olgusu, iletişim teknolojilerinde görülen köklü değişimlerle birlikte nitel ne nicel anlamda dönüşüme uğramış; haz odaklı ve rızaya dayalı gözetim, disipline edici ve iktidar amaçlı asimetrik gözetimin yerini almıştır. Böylece dijitalleşme süreciyle birlikte gözetim pratikleri reel toplumsal yaşamdan çevrimiçi mecralara taşınmış, bu ise gönüllüğe dayalı, herkesin herkesi gözetlediği, gözetleyen kişinin aynı zamanda gözetlenen nesne haline geldiği bir omnipantik gözetim tipini inşa etmiştir. Postmodern kültürün karakteristik bir özelliği olarak da görülen bu yeni gözetim tipinde ‘sosyal medya platformları’ gözetim pratiklerinin uzamı haline gelmiştir. Dolayısıyla dijitalleşme sürecinin temel aygıtlarından olan sosyal ağlar üzerinden hedonik karakterli, eğlenceyi önceleyen, öznelere gönüllüğüne dayanan ve omnipantik olarak adlandırılan yeni bir gözetim tipinin hızla yapılandığı görülmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya platformlarını kullanan bireyler, bu mecraların aktörlerinden olan ‘sosyal medya fenomenlerinin’ paylaştığı içerikleri adeta eğlenerek, haz alarak takip etmektedirler. Dolayısıyla, omnipantik gözetimin yeniden üretimine katkı yapan kitlelerden biri olan ergenlerin, sosyal medya fenomenlerini yoğun şekilde takip etmelerinin ve fenomenlerin yaptığı paylaşımlara beğeni yapmalarının arkasında bulunan saiklerin belirlenmesi bir problematik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin sosyal medya fenomenlerini takip etme ve bu fenomenlerin çevrimiçi platformlarda paylaştığı içerikleri beğenme nedenlerini belirlemek; bu durumu kendi yaşamlarına nasıl ve niçin entegre ettiklerine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Nitel yöntemin fenomenolojik deseniyle yürütülen ve amaçlı örnekleme yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Eskişehir Cemal Mümtaz Sosyal Bilimler Lisesi’nde okuyan 25 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmada 22 soruluk bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, veriler için betimsel içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada, lise öğrencilerinin ‘sosyal medya fenomenlerini’ yoğun şekilde takip ettikleri ve fenomenlerin paylaştığı içerikleri saatlerce izledikleri belirlenmiştir. Fenomenlerin, öğrencilerin karar vermelerinde bir güç haline geldikleri; öğrencilerin, sosyal medya fenomenliğini ‘kazanç elde etme ve maddi anlamda güçlenme’ olarak algıladıkları görülmüştür. Öğrencilerin, fenomenler üzerinden dijital kimliklerini, statülerini ve saygınlıklarını inşa etme yoluna gittikleri; fenomenleri motivasyon kaynağı ve kanaat önderi olarak algıladıkları; benlik sunumlarını fenomenler üzerinden yaptıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla, kimliğin inşa edildiği ergenlik çağındaki bireylerin sosyal medya fenomenlerini hedonik tavırla izleme davranışlarının; onların çevrimiçi personalarıyla özdeşim kurmalarına ve kendilik algılarını yitirmelerine; örtülmüş benliklerin ve ambalajlanmış egoların ortaya çıkmasına yol açabileceği, vurgulanması gereken bir nokta olmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Sosyal Medya, sosyal medya fenomeni, ergen, omnipantik, parasosyal etkileşim.

Kuşaklararası Etkileşim ve Deneyim Aktarımına İlişkin Bir Dijital Eğitim Modeli Geliştirilmesi: Muğla, Menteşe Örneği

Prof. Dr. Muammer Tuna, Deniz Çakmaz

Son yıllarda Türkiye’de birçok alanda çok köklü toplumsal değişimler gözlenmektedir. Bu değişimlerin en önemli boyutlarından birisi ise demografik yapıda görülmektedir. Bu bağlamda doğurganlık oranları ve nüfus artış hızı düşmekte buna karşın ömür beklentisi ve yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Bu süreçte, Türkiye toplumu artık hızla genç nüfuslu bir toplum olmaktan çıkarak, yaşlı nüfuslu bir topluma dönüşmektedir. Yaşlı nüfusun oranının hızla artması sonucunda, yaşlılık olgusu çok daha fazla görünür hale gelerek hissedilen bir toplumsal olgu, hatta toplumsal risk unsuru haline gelmektedir. Bu bağlamda daha fazla görünür hale gelen toplumsal sorunlardan birisi de kuşaklararası etkileşim eksikliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kuşaklar çatışmasıdır. Bu sorunları önlemeye yönelik olarak, çok sayıda ve politikalar geliştirilmekte ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Bu bildiride, Muğla ilinin Menteşe ilçesinde gerçekleştirilmiş olan bir kuşaklararası etkileşim ve deneyim aktarımı projesi ve bu proje sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bir TÜBİTAK projesi olan bu proje, Muğla İlinin Menteşe ilçesinde 2023 ve 2024 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Menteşe ilçesinde yer alan 10 lisede gerçekleştirilen projede, lise öğrencileri ile Tazelenme Üniversitesi öğrencilerinden oluşan ortak gruplar ile etkileşim programları gerçekleştirilmiştir. Programlara yaklaşık 450 lise öğrencisi ve yaklaşık 50 Tazelenme Üniversitesi öğrencisi katılmıştır. Gerçekleştirilen programlar filme kaydedilerek sosyal medya platformlarında yayınlanmıştır. Böylelikle sadece yüz yüze etkileşim değil, yüz yüze etkileşim programlarının dijital sosyal medya platformları aracılığı ile dijital etkileşim yoluyla da kuşaklararası etkileşimin sağlanması hedeflenmiştir. Bunun ötesinde, dijital mecralardan oluşan ve kuşaklararası etkileşimi hedefleyen bir dijital eğitim modeli geliştirilmesi hedeflenmiştir. Projenin temel varsayımı, gerçekleştirilen etkileşim programları ile lise öğrencisi genç kuşaklar ile 60 yaş üzeri vatandaşlardan oluşan Tazelenme Üniversitesi öğrencileri arasında bir etkileşim oluşması ve bu etkileşim sonucunda her iki kuşağın birbirini daha iyi anlaması, çatışma ortamının ortadan kalkarak, iş birliği ve dayanışma ortamının oluşmasıdır. Öngörülen bu etkiyi ölçmek amacıyla, uygulanan etkileşim programları ile bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda etkileşim programları gerçekleştirilmeden önce ve gerçekleştirildikten sonra; her iki kuşağın, karşılıklı olarak birbirlerine karşı olan tutum ve eğilimlerini ölçen araştırmalara gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre, uygulanan etkileşim programları sonucunda, lise öğrencisi genç kuşakların ve 60 yaş üstü Tazelenme Üniversitesi öğrencilerinin, birbirlerine karşı olan tutum ve eğilimlerini olumlu yönde değişimler olduğu yönündedir. Buna göre, gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim programları kuşaklararası etkileşim iş birliğini sağlayan bir işlev görmüş olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Sözcükler: Kuşaklararası etkileşim, tazelenme üniversitesi, aktif yaşlanma

Sosyal Düzensizlik Yaklaşımının Düzensiz Göç ve Suç İlişkisi Kapsamında Değerlendirilmesi: Spring Valley/New York Kenti Özelinde Bir Gözlem

Murat Koçanlı

Bireyler varoluşundan bu yana çeşitli etmenlerin etkisiyle daha refah bir yaşam kurmak, ekonomik yeterliliklerini sağlamak ve daha güvenli bir ortamda yaşamlarını sürdürmek amacıyla sürekli göç etmişlerdir. Ancak göç olgusu sadece fiziksel bir hareketten ibaret değildir. Hem göç eden bireylerde hem de göç edilen topluluklarda önemli sosyal ve kültürel değişimler meydana getirmektedir. Birey göç kararını verdiği andan itibaren içinde yaşadığı sosyal çevreyi bırakarak kendisi veya ailesiyle beraber farklı bir yaşam alanına hareket etmesiyle toplumda birçok değişim yaşanabilmektedir. Göç olgusu, fiziksel hareketlilikten ziyade sosyal yapı ve unsurlarını temelden etkilediğinden sosyolojik bir olgu olarak görülmesi gerekmektedir. Göç sürecinde en fazla etkilenen bireyler olduğundan yeni topluma uyum süreçleri de kolay olmamaktadır. Bireyler, kimliklerini yansıtan geleneklerini, değerlerini ve normlarını da beraberlerinde getirerek yeni toplumlarında yaşamaya çalışmaktadırlar. Göç sürecinin bu özelliği, bireylerin yeni toplumlarıyla uyumsuzluk seviyesinin artmasına ve entegrasyonun yavaş ilerlemesine yol açmaktadır. Bu durum, göç eden bireylerin toplumdan soyutlanmasına, dışlanmasına ve etiketlenmesine neden olmaktadır. Entegrasyon sürecinin uzaması, bireylerin sapsmış veya suç davranışlarını göstermesini sağlayabilmektedir. Göç olgusunun getirdiği değişimlerden kaynaklanan suç davranışlarının açıklanmasında sosyolojik kuramların önemi çok büyüktür. Bu kuramlar suç işleme nedenlerini; değerler, normlar, etnik kimlikler, sosyal-ekonomik özellikler, yaşanan alanların unsurları, bireylerin statüleri, cinsiyet, kentleşme ve göç hareketleri çerçevesinde açıklamaya çalışmaktadır. Özellikle göç olgusunun sebep olduğu toplumsal değişim, kültürel farklılıklar ve değişimin getirdiği çatışmalar suç davranışlarının başat nedenleri olarak ekolojik, gerilim ve alt-kültür kuramlarında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ekolojik yaklaşımlar, suç olgusunu çevresel şartların etkisiyle meydana gelen toplumsal değişimin bir unsuru olarak kabul etmektedir. Asıl ilgilendikleri alan; yoksulların miktarı, popülasyon değişimleri, yaşanan alan ve çevrenin özellikleri, toplumsal eşitsizlik gibi makro değişkenlerdir. Diğer bir ifade ile ekolojik kuram, sosyal çevre değişkenlerinin birey üzerindeki etkilerini incelemekte ve suç işleme nedenlerinin bu etkiler olduğunu ileri sürmektedir. Aslında yaklaşım yüksek suç oranlarının; ekonomik yetersizlik, sosyal eşitsizlik ve adaletsizliğin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Bu unsurların mevcut olması da sosyal düzensizliğe yol açarak bireylerin suç davranışlarına yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Ekolojik yaklaşımlar kapsamında sosyal düzensizlik kuramı öne çıkmaktadır. Sosyal düzensizlik yaklaşımı da suç ile düzensiz göç olguları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sosyal düzensizlik yaklaşımının temelinde; siyasi, ekonomik ve kültürel faktörlerden kaynaklanan çatışma nedeniyle bir toplumda bireyleri birbirine bağlayan değer, kural ve normların yokluğu ya da etkisizliği bulunmaktadır. Böyle bir ortamda yaşayan bireylerin suç işleme olasılıkları artmaktadır. Aslında suç olgusunun kültür alanındaki etkileşimler sonucu ortaya çıktığını ve kültürler arasındaki çatışmadan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Sosyal düzensizliğin oluşmasında, göç hareketlerinin çok önemli bir katkısı bulunmaktadır. Düzensizliğin başlamasıyla geleneksel sosyal kontrol ile denetim mekanizmaları gücünü yitirmekte ve yaptırım etkisi kalmamaktadır. Böyle bir ortamda bireylerin suç davranışlarına yönelmesi daha kolay olmaktadır. Özellikle suç işleme riski en yüksek olan gençler üzerinde sosyal denetimin gücü azaldığında veya yitirildiğinde suç işleme olasılıkları yükselmektedir. Bir göçmen ülkesi olan ABD'de yerleşim merkezlerinde yaşayan göçmenlerin işlediği suçların sosyal, kültürel ve siyasi etkileri birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu temel yaklaşımlardan hareketle, New York eyaletine bağlı Rockland ilçesine bağlı Spring Valley kenti özelinde sosyal düzensizlik yaklaşımının etkileri gözlem yoluyla incelenmiştir. Spring Valley kenti, 2020 nüfus

sayımı doğrultusunda nufusu 33.066 civarındadır. Kent genelinde çok sayıda göçmen yaşamaktadır. Şehrin demografik dağılımı incelendiğinde; %39,4'nin Beyaz, %36,8'nin Siyah, %30,6'sının Hispanik ve Latin kökenlilerden oluştuğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, şehrin nitelikli bir çoğunluğu beyaz kökenlilerin kendi yaşam merkezlerine almayı çok tercih etmediği ve belirli bir mesafe koyduğu göçmenlerden oluşmaktadır. Bu tercih, belirtilen kökenli bireylerin şehrin belirli bölgelerinde yaşamlarını sürdürmesine neden olmaktadır. Bu tür yaşam merkezlerinde, bireyler müstakil evlerden ziyade çok sayıda apartman dairesinin olduğu toplu sitelerde yaşamlarını sürdürmektedir. Aynı zamanda, alt yapıları ve sosyal imkanları gelişmemiş durumundadır. Bu özellikler, sosyal kontrol ve denetim mekanizmalarının gücünü kaybetmesi nedeniyle bireylerin suç davranışlarına eğilimini artırmaktadır. Ekim 2023-Mayıs 2024 tarihleri arasında kent genelinde araçla yaklaşık 70.000 km yol yapılarak bireylerin davranışları, şehrin sosyal ve alt yapıları gözlemlenmiştir. Sosyal düzensizlik yaklaşımının ileri sürdüğu temel öncüllerin kent genelinde geçerliliği ve etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal düzensizlik, suç, göçmen, sosyal kontrol, Spring Valley.

Çiftçilerin Dijital İletişim Teknolojilerini Kullanımı Üzerine Etnografik Bir Çalışma Gökçekuyu Köyünde Dijital Kültür

Prof. Dr. Mutlu Binark, Umur Yıldırım, Hakan Erdal, Toygar Ercan

Günümüzde tıpkı her alanda olduğu gibi tarım sektöründe de dijital iletişim teknolojilerinin kullanımı hızla artmakta ve teşvik edilmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler yahut Avrupa Birliği gibi politika belirleyici önemli kurumların politikalarında özellikle artan iklim değişikliği endişesi ile yakından ilgili olarak tarım ve dijitalleşme ilişkisinin ve kırsal kalkınmanın önemli bir yer edinmeye başladığını söylemek mümkündür (Barabanova ve Krzysztofowicz, 2023; UNCTAD, 2024). AB politikalarıyla uyumlu ilerlemeye çabalayan Türkiye için de kırsal kalkınma ve tarımda dijitalleşme gibi konular politika metinlerinde yerini almıştır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021; T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022). Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu verilerini incelemek gerekirse; 2023 yılı itibariyle belde ve köylerde yaşayanların toplam nüfusa oranı %7'dir (TÜİK, 2023). Buna karşın TÜİK'in işgücü verilerine bakıldığında istihdam edilen nüfusun %14.8'i tarımda istihdam edilmiştir (2024). Tarımın gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payı ise 2022 verilerine göre %4.8 oranındadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023). Yine TÜİK verileri incelendiğinde; nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri meslek gruplarında çalışanlarının internet kullanım oranı, 2013 yılında %19 iken 2023 yılında bu oran %76,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2023).

Böylesi bir artış kuşkusuz dijital iletişim teknolojilerinin kırsal bölgeler için getirmiş olduğu değişimlerin irdelenmesini gerektirmektedir. Fakat kırsal bölgelerde yahut tarımda dijitalleşmeden söz edildiğinde, özellikle kamu politikası metinlerinde tarımsal üretimde verimliliğe odaklanılmaktadır. Bu amaçla, tarımsal üretimde verimin artırılması için yeni teknolojilerin gerekliliğini vurgulanmaktadır.

Oysa tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü kırsalda dijitalleşmeden söz edildiğinde durum tarımda elde edilen verimliliğin ötesine geçen bir gerçekliğe sahiptir. Öyle ki dijitalleşme çiftçilerin gündelik hayatlarında da önemli bir değişim yaratmakta ve tarımsal süreçlerde olduğu kadar onların sosyal hayatlarında da bir dönüşüme yol açmaktadır. Nitekim alanyazında da bu dönüşüme odaklanan etnografik çalışmaların (Durna ve Durna, 2015; McDonald, 2016) yanı sıra yeniliklerin yayılması kuramı ekseninde ele alan (Michailidis vd; 2011; Charatsari ve Lioutas, 2013), gelişmekte olan ülkelere odaklanan ve mobil teknolojilere ağırlık veren (Deichman, Goyal ve Mishra, 2016; Khan vd., 2022) çalışmalardan söz etmek mümkündür. Benzer şekilde söz konusu dönüşümü dijital bölünme ve dijital eşitsizlik üzerine alan çalışmaların (Karakaya Polat, 2012; Salemin, Strijker ve Bosworth, 2015; Nerse, 2021) varlığından da söz etmek mümkündür. Türkiye'de anket tekniğiyle yürütülen çalışmalar söz konusudur (Büyükbay ve Gündüz, 2011; Gülter vd., 2018; Binboğa vd., 2024).

Bu araştırmanın odağını Eskişehir ili, Han ilçesine bağlı Gökçekuyu Köyü'nde dijital teknolojilerin kullanımı oluşturmakta olup, konu yeniliklerin yayılması kuramı çerçevesinde incelenecektir. E.M. Rogers tarafından geliştirilen bu kurama göre yeniliklerin yayılımı; yenilik, bu yeniliğe intibak edenler, iletişim kanalı, zaman ve toplumsal sistem olmak üzere beş unsurda hayat bulur. Bu araştırmaya konu olan söz konusu yenilik, yeni iletişim teknolojileridir. Dijital iletişim teknolojilerine çiftçilerce intibak edilmesi ile başlayan süreç, yine çiftçilerin dijital iletişim teknolojilerini tarımsal faaliyetlerine entegre etmesi (uygulama ve benimseme ile) tamamlanır. Araştırma Gökçekuyu köyü örneğinde, dijital iletişim teknolojilerinin hangi süreç ve aktörlerle (yeniliği tanıtan/uygulayan) benimsendiğini, dijital eşitsizlikler mevcutsa (kurumsal, yapısal vb.) nedenlerini ortaya koymayı amaçlarken, çiftçilerin kendine has dijital kültürlerini keşfetmeye ve daha geniş bağlamdaki dijital kültür içerisindeki yerini de tespit etmeye çalışacaktır.

Bu bağlamda çalışma; köylülerin ve çiftçilerin dijital iletişim teknolojilerini gündelik yaşamlarında nasıl kullandıklarını, söz konusu teknolojilerin geleneksel ilişkileri ne şekilde dönüşüme uğrattığını ve bu teknolojilerin tarımsal faaliyetlerdeki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede içerisinde, kullanıcıların dijital iletişim teknolojilerini kullanım deneyimleri, platform tercihleri, bilgi edinme ve paylaşma alışkanlıkları ve platformların tarımsal faaliyetler üzerindeki etkilerinin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Tüm bu amaçlar doğrultusunda Gökçekuyu köyünde etnografi yöntemi ile saha araştırması gerçekleştirilecektir. Bir araştırmacı, köyde çiftçilik faaliyeti yürüttüğünden araştırma otoetnografik özellikler barındıracaktır. Araştırmacılar tarafından köyde katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler Ağustos 2024 tarihinde gerçekleştirilecektir. Köyde yaşama ilişkin bir görsel belgeleme çalışması yapılacaktır. Araştırmanın etik kurul izni Hacettepe Üniversitesi'nden Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dijital iletişim, dijital kültür, dijital katılım

Sembolik Sınır Çiziminde Bir Boş Zaman Etkinliği Olarak Suriyelilerin Kamusal Alanlarda Nargile İçme Pratiği ve Dijital Medya Temsileri
Doç. Dr. Olgu Karan

Kısıtlı bütçe ve ticari olmayan boş zaman etkinliklerinin eksikliği nedeniyle Suriyelilerin Türkiye’de savaş ile ilgili stres ve endişelerini hafifletmek için ilgi duyduğu boş zaman etkinliklerinden biri park ve plajlarda nargile içmektir. Bu alışma, Suriyeliler ile Türk halkı arasındaki sembolik sınırların çizilmesinde dijital medyanın rolüne odaklanmaktadır. Bu kapsamda park ve plajlarda bir boş zaman etkinliği olan nargile içimi temsilleri incelenmektedir. Bu temsiller 2014 – 2024 yılları arasında yayınlanmış 44 içeriğe dayanmaktadır. Buna göre çalışmanın araştırma sorusu, Suriyelilerin bir boş zaman etkinliği olan nargile içmenin Türkçe dijital içeriklerde nasıl temsil edildiği ve bunun Türk kamusal alanında Suriye imajının geliştirilmesinde ve yeniden üretilmesinde nasıl bir rol oynadığıdır. Elde edilen bulgulara göre, Suriyelilerin kamusal alanlardaki boş zaman etkinliklerinin kavramsallaştırılması, iki topluluğu fiziksel ve sembolik olarak birbirinden ayıran sınırlar yaratmakta ve bu durum bazı belediye başkanlarının Suriyelilerin sahillerde zaman geçirmesinin ve denizde yüzmesinin yasaklanmasına yol açmaktadır. Sembolik sınır ve sınıflandırmalar eşitsizliğin yaratılmasında ve gücün kullanılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Boş zaman etkinliklerine ilişkin medya temsilleri ve bilişsel değerlendirmeler eşitsizlikleri ve sömürüyü gizleyen ve bunları doğalmış gibi meşrulaştıran bir ideoloji olarak işlev görebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dijital medya, göçmen, boş zaman

İdeal Demokrasi ‘Gelecek’ mi?

Dr. Öğr. Üyesi Onur Bilginer

Antik Yunan’da temelleri atılan, Helenistik monarşilerle birlikte uzunca bir süre sessizliğe gömülen ve kabaca 17. yüzyılda yeniden ortaya çıkan demokrasinin ‘sabit’ bir anlamı olmamasına rağmen ‘ideal’ bir anlamı olduğu konusunda çoğunlukla hemfikirizdir. İlginçtir ki, günümüzden bakıldığında belki birilerine ‘doğal’ bir evrim süreci gibi görünecek ama aslında kan ve terle yazılmış bir demokrasi tarihinde ‘ideal’ tanımını yapmak için yine en başa—Atina’daki doğrudan/katılımcı modele—geri döneriz. Hâlbuki mesele tam olarak burada başlar. İdeal demokrasiye içerik arayışı, yüzergezer bir kavramın durmadan gerçek anlamını aradığı bir saklambaç oyunu değildir. Daha doğrusu, asıl sorun ideal demokrasiye bir nitelik bulmaktan ziyade (ki siyasal katılım bunu fazlasıyla başarır), kendini yönetebilme kapasitesinin kimlerde mevcut olduğuna veyahut kimler tarafından hangi yollarla elde edileceğine karar vermektir. Dolayısıyla ideal demokrasi analitik/felsefi bir sorun olmanın ötesinde beşeri/ideolojik bir meseledir. Bir anlamda, insan doğasına ne attığımızla, siyasal bedeni nasıl gerekçelendirdiğimizle, toplum içindeki çeşitliliği ve farklılığı nasıl ele aldığımızla, hak ve özgürlükleri kimlere verdiğimizle, toplumsal kaynakları/hizmetleri nasıl üretip paylaştığımızla ilgilidir. Özetle, bu sunumda demokrasi serüveninin kritik dönüm noktalarına değinilecek, ideal olmayan pratik çözümlere bakılacak ve bizleri ideal demokrasiye taşıyabilecek eğilimlerden bahsedilecektir.

Anahtar Sözcükler: Demokrasi, gelecek, Antik Yunan

Geleceğin Bedenleri

Dr. Öğr. Üyesi Osman Özarıslan

Orta çağ sonrası modern dünya kendisini inşa ederken, kamusal alan ve beden bu inşa sürecinin en fazla nesneleştirildiği üniteler oldu. Bu nesneleşme süreçleri de hem bedenlerin hem de kamusal alanların, bir yandan homojenleştirilmesi bir yandan da belirli işaretlerle belirli bir nizama sokulması aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan, bilhassa bedenler kişinin kamusal alanda, mensup olduğu sınıfsal, ulusal ve varsayılmış cinsel kimliğine atıfta bulunacak şekilde tanımlanmış; beden de kişinin kendi mülkü olmaktan ziyade, devletin gerekli durumlarda (savaş, olağanüstü hal, ölüm, hastalık, delilik, doğum vb.) ilgili kurumları aracılığı ile el koymasına müsaade eden bir zilliyet hukuku üzerinden tanımlanmıştır. Dolayısıyla, (klasik) modern dünyanın bedenleri kişinin kendi malı olmaktan ziyade, kişinin kullanım hakkını elinde bulundurduğu, iktidar/devlet tarafından kişiye zimmetlenmiş bir yüzeydir.

Ne var ki, ulus devletin tasfiyesi, kamunun tasfiyesi ve genel olarak hem iktidarın hem de kapitalizmin disiplinci kurumlarının ihtiyaç duyduğu bu belirli nizama göre yapılandırılmış beden biçiminin ortadan kalkmasıyla birlikte, bedenler daha müstakil hale gelmeye başlamıştır. Bunun en belirgin örneği, bedenın bir ‘özelleştirilmesi’ diyebileceğimiz dövme uygulamasının yaygınlaştırılmasıdır. Keza, sosyal medya uygulamaları aracılığıyla, modernizmin damgalama mekanizmalarından en fazla payını almış olan ‘ucube’ de, toplumsal alanın dışında seyirlik bir temaşa olmaktan çıkıp, kamusal görünürlüğü olan, beğeni algoritmaları tarafından öne çıkartılan bir başka öznelik biçimidir. Organ nakli/bağışı, doku nakli, protez çalışmalarında ortaya çıkan büyük ilerlemelerin ardından da artık siborglaşma, yani mekanik-kinetik-elektronik cihaz destekli insan da yeni türde bir form olarak alabildiğine yaygınlaşmaya başlamıştır.

Dolayısıyla bu çalışmada, özgürleşme/özelleşme meselesi olarak dövmeler, bir beğeni öznesi olarak ucubeleşme; hem sağlık hem de estetik meselesi olarak siborglaşma üzerinden, transhumanite meselesi tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Beden, dövme, ucube, siborg, transhumanite

‘Farklılaşma ya da Tektipleşme? Dijital Çağda Yapay Zekanın Dil Öğrenen Bireylerin Kimlik Oluşumu Üzerindeki Etkisi’

Ozan Tekin

Bu çalışma, yapay zekanın (YZ) dil öğrenenlerin kimlik oluşumu üzerindeki etkilerini Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye ve habitus teorisi, Michel Foucault'nun disiplin gücü kavramı ve Eleştirel Teori perspektifleriyle incelemeyi amaçlamaktadır. Bourdieu'nün teorisi, YZ'nin kişiselleştirilmiş öğrenim süreçlerinde yüksek öğrenimde bulunan öğrencilerin kültürel sermayesi ile nasıl etkileşime girdiğini ve bunun kültürel kimlikleri nasıl pekiştirdiğini veya zorladığını analiz ederken, Foucault'nun disiplin gücü kavramı, YZ araçlarının öğrencilerin davranışlarını ve öğrenme yollarını ince bir şekilde yönlendirerek özerkliklerini nasıl şekillendirdiğini açıklamaktadır. Eleştirel Teori ise, YZ'nin arkasındaki ideolojik etkileri sorgulamak ve bu teknolojilerin toplumsal eşitsizlikleri nasıl pekiştirebileceğini incelemek için kullanılacaktır. Veri toplama yöntemi olarak niteliksel görüşmeler ve dijital etnografi yöntemleri kullanılacak olup, potansiyel bulgular arasında YZ'nin mevcut sosyal eşitsizlikleri pekiştirebileceği, kültürel kimlikler üzerinde hegemonik bir etki yaratabileceği ve öğrenen özerkliği sınırlandırabileceği yer almaktadır. Bu çalışma, YZ'nin eğitimdeki rolüne dair eleştirel bir bakış sunmayı ve bu teknolojilerin nasıl daha adil ve kapsayıcı bir şekilde kullanılabilmesine dair öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Yapay zeka, kültürel kimlik, öğrenen özerkliği, Bourdieu, Foucault, eleştirel Teori, dijital eğitim

Bugünün Uluslararası Koruma Süreçleri Geleceğin Zorunlu Göç Yönetişimini Neden ve Nasıl Etkiler?

Prof. Dr. Saime Özçürümez

Bu çalışma 2000ler sonrasında Avrupa’da uluslararası koruma süreçlerini belirleyen kavramları, politikaları ve uygulamaları incelemek suretiyle geleceğin zorunlu göç yönetimindeki değişime ilişkin öngörüler belirler ve söz konusu öngörülerin gerekçelerini aktarır. Araştırma, 2000-2024 yılları arasında Avrupa’da ve özellikle Avrupa Birliği’ndeki (AB) uluslararası koruma alanındaki yasal ve kurumsal çerçevedeki değişimlere ve uygulamalara ilişkin gelişmelere odaklanarak sosyal bilimler alanında yapılan uluslararası koruma anahtar kelimesi ile tespit edilen İngilizce yayınlanmış çalışmaları, yasa metinlerini ve raporları değerlendirir. Araştırma bugünün uygulamalarını incelerken küresel düzeyde ve Avrupa’da oluşturulmaya çalışılan ortak iltica sisteminin temel unsurlarına odaklanır. 2015 ‘göç krizi’ kritik dönemecini merkeze alarak bu dönemden önce ve sonra kamu aktörleri ve sivil toplumun güvenlik ve insan hakları perspektiflerini dengeleyişlerine dair politika ve uygulamaları inceler. Araştırma, uygulamalar arasında ikincil koruma, geçici koruma, sorumluluk paylaşımı, Avrupalılaşma, iltica politikaları uyumlaşması ve dışsallaşması ve ülkeler arası işbirliği politika alanları ile yerindenlik, oransallık

ve dayanışma kavramlarına odaklanır. 2015 öncesi ve sonrası dönemde söz konusu uygulamalardaki değişimleri ve kavramların benimseniş biçimlerini irdeleyen çalışmanın geleceğin zorunlu göç yönetimibe ilişkin üç temel bulgusu şu şekildedir: İlk olarak, kamu aktörleri uluslararası koruma yükümlülüğü ve zorunlu göç süreçleri söz konusu olduğunda farklı düzeylerde olmakla birlikte tutarlı bir şekilde egemenlik tasarrufunu önceleyen uygulamaları ve kavramları ön planda tutmaktadır. Bu bulgudan hareketle 2030 yılı sonrasında uluslararası göç alanında kamu aktörleri arasında dayanışma sağlanması olasılığı azalırken sivil toplum aktörleri arasında dayanışmanın artması öngörülebilir. İkinci olarak, gelecekte iltica süreçlerine ilişkin politika tasarımları ve uygulamaları yasal statüler açısından süreklilik sağlayan mülteci statüsü verilmesinden ziyade genelleştirilen geçici koruma uygulamalarını merkeze alarak çerçeveselendirilecek olarak değerlendirilebilir. Üçüncü olarak, gelecekte oransallık ve dayanışma kavramlarından ziyade yerindenlik kavramını merkeze alan stratejiler belirleneceği öngörülebilir. Sonuç olarak 2030 sonrasında nedenlerinin çeşitlenmesi beklenen zorunlu göç süreçleri ve sayılarının artması beklenen zorunlu göçmenlerin insan hakları çerçevesinde küresel düzeyde korunması için yapılan çalışmaların ivedilikle derinleştirilmesi ve sahiplenilmesi konusunda çalışmalara gereksinim artmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası koruma, zorunlu göç, zorunlu göç yönetişiminin geleceği

Budapeşte'deki Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Vatandaşlık Deneyimleri ve Yurtsever Kozmopolit Kimlik İnşası

Prof. Dr. Saime Özçürümez, Pınar Dilan Sönmez Gioftsios

Bu çalışma, Ekim 2022 ile Temmuz 2023 tarihleri arasında Budapeşte'nin kentsel ortamında gerçekleştirilen 30 yarı yapılandırılmış görüşmenin MAXQDA yazılımı kullanılarak yapılan analizine dayanarak, yüksek nitelikli göçmenlerin vatandaşlık deneyimlerini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, nitelikli ve hareketlilik düzeyi yüksek bireylerin vatandaşlığı nasıl algıladıklarını ve ulusötesi bağlamlarda nasıl deneyimlediklerini anlamaktır. Yaşanmış vatandaşlık deneyimlerini tanımlayarak, bu deneyimleri öznel vatandaşlık anlayışı ve kimlik oluşumu çerçevesinde ele alan bu çalışma, yaşanmış vatandaşlık kavramına yönelik analitik bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Kozmopolit şehirlerdeki kamusal ve özel etkileşimlerdeki öznel vatandaşlık anlayışlarını, yabancılara karşı şüphecilik ve düşmanlığın yaygın olduğu Macaristan bağlamında inceleyen bu çalışma, göçmenlerin vatandaşlığı bu zorlu koşullarda nasıl deneyimlediğine ışık tutmaktadır. AB vatandaşı olan ve olmayan yüksek nitelikli göçmenlerin deneyimlerinin incelendiği bu çalışmada, araştırma bulgularının AB vatandaşlığının rolünü ortaya koyması ve bu iki grup arasındaki vatandaşlık deneyimlerine ilişkin farklılıklar ile benzerliklerin gözlemlenmesi de hedeflenmiştir. Bu çerçevede, bulgular yüksek nitelikli göçmenlerin, son derece hareketli bir küresel topluluğun üyeleri olarak karmaşık gündelik vatandaşlık deneyimleri yaşadıklarını göstermektedir. Göçmenler, ülkeleri ile uzun mesafeli bir vatandaş-devlet ilişkisine ve eş zamanlı olarak ikamet ettikleri ülke ile düzenlenmiş bir sosyal sözleşme içinde yaşayarak ulusötesi aidiyetin çeşitli kümelerine dahil olmaktadır. Bu süreçler, bireysel öz-belirleme süreçleri olup, yüksek vasıflı göçmenleri farklı politik topluluklarda kamusal ve özel hayatı deneyimleyen hibrit vatandaşlar olarak inşa eder. Bu bağlamda, yüksek nitelikli göçmenlerin vatandaşlık anlayışı, haklar ve görevlerle yüklü yasal-politik statünün yanı sıra, ulus-devletler içinde ve ötesinde hem kamusal hem de özel alanlarda kazanılan sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve duygusal deneyimlerden türeyen çok katmanlı bir aidiyet hissinin bir birleşimini yansıtmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışma yaşanmış vatandaşlığı, bireylerin gündelik hayatta karşılaştıkları aidiyet ve bir arada yaşama deneyimlerini içeren ilişkisel, yaşam boyu süren bir öğrenme sürecinde bir vatandaş olma ve vatandaş haline gelme deneyimleri olarak kavramsallaştırılmaktadır. Budapeşte'deki yüksek nitelikli göçmenlerin vatansever ve kozmopolit fikir ve duyguların bir karışımından hareketle anlattıkları, çok katmanlı mekânsal ve duygusal bağlar geliştirildiğini ortaya çıkarıyor. Görüşülen yüksek nitelikli göçmenlerin anlatılarının analizi, kültürel ve ahlaki kozmopolitanizmi yapıcı vatanseverlikle uyum içinde birleştiren yurtsever kozmopolitlerin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bireyler, köklü veya yurtsever kozmopolitler olarak hem kendi ülkelerine hem de Macaristan'a ve her iki yerin sosyo-kültürel özelliklerine karşı eleştirel ve düşünsel yaklaşımlar sergilemektedirler. Bu çalışma, vatandaşlığın duygusal ve özne tanımlayıcı yönlerini vurgulayarak, onu bir kimlik ve aidiyet olarak yasal statünün yanında eşit derecede önemli bir boyut olarak merkezi bir konuma yerleştirir, gelecekteki vatandaşlık anlamlandırılmalarının incelenmesinde tanımlayıcı ve analitik çerçeve ile aşağıdan vatandaşlığın temelleri, tezahürleri ve işlevselleştirilmesi üzerine düşünmeyi önerir.

Anahtar Sözcükler: Yaşanmış vatandaşlık, kimlik, yurtsever kozmopolitanizm, yüksek nitelikli göçmenler, Budapeşte

Biyolojik Silah Ajanlarının Kullanımında Tehlikenin Boyutları

Semanur Bilgiç Çiftçi

Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) tehditleri, uluslararası ve ulusal güvenlik açısından önem arz etmektedir. Dünya, sadece son birkaç yıl içinde birçok KBRN tehdidiyle yüzleşmiş ve KBRN'ye hazırlıklı olup olmadığı sınınanmıştır. Örneğin, Kimyasal silahların kullanıldığı saldırılar, Nükleer çatışmalar, endüstriyel kazalar sonucu ortaya çıkan radyoaktif sızıntılar ve COVID-19 Pandemisi, Maymun Çiçeği gibi güncel olaylardır. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) ajanları; canlıları kasten öldürmek ve yaralamak, bitkisel ve hayvansal besin kaynaklarını kirleterek yok etmek, ekonomik ve stratejik öneme sahip olan hedefleri işlemez hale getirmek, teröre, kaosa ve sivil halk arasında paniğe sebep olmaktadır. Aynı zamanda Kitle İmha Silahları (KİS) olarak da adlandırılan KBRN ajanlarının en önemli ve tehlikeli boyutu, KBRN silahlarının yayılması ve etkin kullanımıdır. Bu ajanların gerek terörist amaçla, gerekse ideolojik amaçla kullanılması toplumda büyük zararlara yol açabilmektedir. Kamuya açık alanlar, metro istasyonları, stadyumlar, askeri birlikler, alışveriş merkezleri, kitle taşıma araçları gibi nüfus yoğunluğunun oldukça fazla ve ses getirecek yerlerin hedef olarak seçilmesi durumunda, KBRN ajanları ile yapılacak muhtemel bir saldırı geniş halk kitleleri üzerinde tahrip edici etki yaratmakla kalmayıp, bu etkiyi ortadan kaldırmakla görevli hastane, karakol, ilk yardım üniteleri, haberleşme ve yayın sistemlerini de çalışamaz hale getirecektir. Araştırmada betimsel analiz kullanılacaktır. Veri toplama yöntemi olarak bilgi ve belgeler üzerinden gidilecektir. Yapılan araştırmada kronolojik olarak biyolojik silah ajanlarının kullanıldığı yıllar, ajanları kullanan terör örgütleri veya gruplar ve bu ajanların etkilerine yer verilecektir. Ulusal ve Uluslararası hukuki düzenlemelerde biyolojik silahın yeri ve önemi, biyoteknolojinin kullanımı, biyoterörizme karşı savunma, güvenlik algısı, mücadele ve korunma, siber saldırılara yönelik güvenliğin sağlanabilmesi için haberleşme, ulaşım ve iletişimin önemi gibi konularda hem ulusal ve hem de uluslararası perspektiften değerlendirmelere yer verilecektir. Sonuç kısmında ise öneriler bölümü olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Biyolojik silah ajanları, KBRN tehditleri, güvenlik, ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler, biyoterörizm

Güdül'de Topluluk Destekli Tarım ve Yeni Dayanışma Ekonomisi

Simay Özlü Diniz

Bu çalışmanın amacı, Sakin Şehir Güdül'deki Topluluk Destekli Tarımın (TDT) melezleşme yoluyla yeni dayanışma ekonomisi kavramına nasıl uyduğunu anlamaktır. Bu görece yeni tüketim kültürü, etik tüketimin bir sonucu olarak gıdayı yeniden sosyalleştirmekte ve yeniden mekânsallaştırmakta ve yeni teknolojilerden faydalanarak gıda demokrasisine doğru bir hareketi tetiklemektedir. Bu kısa gıda tedarik zinciri, Polanyi'nin ifade ettiği gibi kırsal ve kentsel yakınlığı mümkün kılan, üretici ve tüketici arasında karşılıklılık, şeffaflık ve doğrudan diyalog yoluyla inşa edilen bir tür sosyal inovasyondur. Yeni tür teknolojik pazarlama ve iletişim yöntemlerini kullanarak geleneksel olarak yetiştirilen doğal tarım ürünlerini aracısız şekilde üreticiden tüketicie doğrudan ulaştıran hibrid bir sistemdir. Nitel yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmada, kısa gıda tedarik zinciri Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA) araştırmaya dahil edilmiştir. UNDP GEF-SGP ve Buğday Derneği ile birlikte yürütülen “Güdül'de Gıda Toplulukları ile Agroekolojik Dönüşüm” programı kapsamında 7 YouTube videosu, 3 podcast ve toplam 16 görüşme deşifre edilerek netnografi ile analiz edilmiştir. Görüşmeler, doğal tarım ilkeleri doğrultusunda çevre dostu tarımsal üretim yapan TADYA'lı üreticilere aittir. Araştırma sonucunda Tablo 1’de görüldüğü üzere TADYA, tüketici ve üreticinin yakınlığı, kent ve kır ilişkisinin güçlendiği, sürdürülebilir gıda sisteminin gözetildiği ve yeni pazarlama teknolojilerinin kullanıldığı melez bir TDT modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası örneklerden farklı olarak TADYA, KAGK'ları (Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar) aracı olarak kullanmakta ve herhangi bir kota, ön ödeme ve garanti sistemi olmaksızın esnek bir ekonomik model kullanmaktadır. Bu TDT modeli, yaşam kalitesini iyileştirmek için yeni dayanışma ekonomisinde hibrit sistemlerin geleceğini anlamak açısından önemlidir.

TADYA'NIN HİBRİD SİSTEMİ		
Ekonomik	Pazar-Dışı	Pazara Yönelik
	Dayanışma, Gıda Demokrasisi, Etik Tüketim, Gıda Vatandaşlığı, Çevresel ve Kültürel Endişeler, Sağlık, Eşitlik, Toplumsal İyi, Geleneksel Tarım Teknikleri	Pazarlama ve Dijitalleşme, Sosyal medya pazarlaması ve dijitalleşme: Web siteleri, Instagram, WhatsApp, Podcast, YouTube, Google Drive. Alternatif Teknolojik Yöntemler
Bölgesel	Yerel	Küresel
	Güdül İlçesi	Uluslararası Sakin Şehir Ağı
Satış İlişkisi	Üretim	Tüketim
	<ul style="list-style-type: none">Ortak karar almaDoğrudan ilişki (ilişkisel yakınlık)Pazar, ilişki kurma aracı olarakGüven ve ŞeffaflıkSistemi şekillendiren Bireyler: Türetim	
Mekân	Kırsal	Kentsel
	<ul style="list-style-type: none">Bölgeden daha az göçYeniden toplumsallaşma ve yeniden mekânlaşma: Yeni kentsel-kırsal ilişkilerSosyal Inovasyon: Mesafelerin yaklaşması (etkileşim)Topluluk Oluşturma	

Tablo 1: TADYA'nın Hibrid Sistemi

Anahtar Sözcükler: Dayanışma Ekonomisi, topluluk destekli tarım, yeni teknolojik pazarlama, hibritleşme

Dijital Sosyoloji ve Üç Düzeyli Tartışma Eksenini (Post-Endüstriyel Toplum, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Neo-Liberal Devlet)

Dr. Soner Kavuncuoğlu

Bu çalışmanın konusu, “dijital sosyoloji” kavramını ortaya çıkararak ve kavramı şekillendiren tarihsel koşulları analiz etmek ve kavramın tanımlayıcı unsurlarını, rolünü ve işlevini üç ekseninde tartışmaya açmaktır. “Dijital Sosyoloji” kavramı, 2000’li yılların sonunda ortaya çıkmasına rağmen kavramın ortaya çıkışını hazırlayan tarihsel koşullar, 1970’li yıllara kadar geriye götürülebilir. 1970’li yıllardan itibaren enformasyon ve teknoloji alanında ortaya çıkan yenilikler günümüze kadar süregelmiştir. Bu çerçevede “dijital sosyoloji” kavramını ortaya çıkararak tarihsel koşulların izleri, 1970’li yıllara kadar geriye doğru sürülebilir.

1970 – 2000 yılları arasındaki tarihsel gelişmeleri mikro, mezo ve makro olmak üzere üç düzeyli analiz etmek mümkündür: Mikro-Düzyey: “Post-Endüstriyel Toplum”. Mezo-Düzyey: “Yeni Kamu İşletmeciliği”. Makro-Düzyey: “Neo-Liberal Devlet”. Her üç düzeyde meydana gelen dönüşümler her düzyeye özgü üç olgu aracılığıyla somutlaştırılarak analiz edilebilir:

Düzyeyler	Düzyeylere Özgü Olgular		
<u>Mikro</u> (Post-Endüstriyel Toplum)	Emeğin Örgütlenme Biçimi	İş Bölümü	Toplumsal İlişkiler
<u>Mezo</u> (Yeni Kamu İşletmeciliği)	Kamu Kurumlarının Örgütlenme Biçimi ve İlkeleri	Kamu Aktörleri ve Piyasa Aktörleri Arasındaki İlişkiler	Kamu Hizmetinin Gördürme / Gördürülme Usulleri
<u>Makro</u> (Neo-Liberal Devlet)	Devlet – Piyasa İlişkileri	Kamusallık ve Kamu Yararı	Yurttaşlık İlişkileri

Tablo.1: 1970 – 2000 Yılları (Üç Düzeyli Analiz ve Düzeylere Özgü Olgular)

1970 – 2000 yılları arasında meydana gelen dönüşümler, endüstriyel toplumun, geleneksel kamu yönetimi anlayışının ve modern ulus-devletin sonuna gelindiğine dair ortak bir manifestonun dile getirilmesine yol açtı. Bu manifesto, 1970’li yıllardan itibaren emeğin örgütlenme biçiminde, kamu kurumlarının örgütlenme biçimi ve ilkelerinde ve devletin yeniden yapılanmasında meydana gelen dönüşümlerin bütün dünyaya transfer edilebilir “ortak reçete” olduğuna yönelik bir anlayışla uygulama değeri buldu.

Bu çalışmanın iki temel sorusu vardır: Birincisi, 1970 – 2000 yılları arasında dijitalleşme çağına kapı aralayan tarihsel gelişmeler hedefledikleri amaçlara ulaşabildiler mi? İkincisi, 1970 – 2000 yılları arasında meydana gelen dönüşümlerin “ortak reçete” olarak savunulması, bu reçetenin işlevsel bir biçimde dünyanın her yerinde uygulanabilir olduğunu kanıtlayabildi mi? Bir başka deyişle, farklı tarihsel gelişme dinamikleri olan ülkelere aynı “ortak reçete” uygulanabilir mi? Bu çerçevede, çalışmanın temel amacının, “dijital sosyoloji” kavramının ve düşüncesinin, sosyoloji literatüründe oynadığı veya oynayacağı rolü ve işlevi tespit etmek olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, dijital sosyoloji kavramının ortaya çıkışını hazırlayan tarihsel koşullar analiz edilerek kavramın hedeflediği amaçlara ulaş(a)mayacağı ve tüm dünya için ortak olan işlevsel bir kavrama dönüş(e)meyeceği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dijitalleşme, dijital sosyoloji, post-endüstriyel toplum, yeni kamu işletmeciliği, neo-liberal devlet

Dijital Dönüşüm Sürecinde Türkiye’de Geleceğin İstihdam Gereksinimlerine Uyumlu Nitelikli İşgücü İhtiyacı ve Beceri Geliştirme

Prof. Dr. Şenay Gökbayrak, Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Can Çalışır

Günümüzde yaşanan sürdürülebilir dijital dönüşüm, çalışma ilişkileri ve toplumsal yaşamda önemli değişimleri ortaya çıkarmaktadır. Sürdürülebilir dijital dönüşüm sürecinde ekonomilerin yenilik potansiyeli ve hem bu yeniliği yaratıp hem de uygulamaya aktaracak nitelikteki işgücü kilit öneme sahip bulunmaktadır. Türkiye’de uzun yıllardır küresel piyasalarda rekabet edilebilirlikte ağırlıklı tercih işgücü maliyetlerini düşük tutarak rekabet etme stratejisi olmuştur. Benimsenen bu rekabet edebilirlik stratejisi çerçevesinde yeniliği yaratacak nitelikli işgücünden daha çok; var olan yeniliği üretim süreçlerine uygulayacak ara eleman niteliğindeki işgücüne olan ihtiyaç ön plana çıkmıştır. Sürdürülebilir dijital dönüşüm kapsamında önümüzdeki yıllarda da ihracat kapasitesi ve istihdama katkısı doğrultusunda öncelikli sektörler olan otomotiv ve yan sanayi, kimya, enerji gibi sektörlerde gerçekleşecek dönüşümün gerektirdiği becerilere sahip gri yakalı olarak nitelendirilen işgücüne ihtiyacın artacağı açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda işgücü piyasasının kronik sorunlardan biri olan nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanmasına yönelik geliştirilecek bir beceri geliştirme modeline gereksinim ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada, nitelikli işgücü ihtiyacı ve beceri eksikliğini belirleyen değişkenler ışığında sürdürülebilir dijital dönüşüm sürecinde Türkiye’de ortaya çıkacak nitelikli işgücü ihtiyacı ve bu ihtiyaca uygun ortaya çıkarılacak beceri geliştirme model yapısının işlevselliği analiz edilecektir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle dijital dönüşüm sürecinde artan nitelikli işgücü ihtiyacı ve beceri eksikliğini belirleyen değişkenler değerlendirilecektir. Sonrasında ise Türkiye’de işgücü piyasasının kronik sorunlarından biri olan nitelikli ara eleman ihtiyacı ve beceri eksikliği sorunu dijitalleşme süreci bağlamında ele alınacaktır. Çalışmanın ilerleyen kısmında ise, dijitalleşme sürecinde ortaya çıkacak beceri eksikliklerini karşılayacak örnek bir beceri geliştirme modelinin potansiyel kazanımları analiz edilerek bu doğrultuda geliştirilecek sosyal politikaların nasıl bir bakış açısıyla ele alınması gereği tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dijital dönüşüm, nitelikli işgücü ihtiyacı, beceri eksikliği

Toplum 5.0 ve Algoritmaların Sosyolojisi: Hesaplanabilirlikten Sosyal Nicelleştirmeye Günlük Yaşamın Dönüşümü

Tolga Tellan

Toplum içerisinde yaşayan bireyin ilişkilerinin çözümlenmesi ve cinsiyet, sınıf, grup, kültür gibi toplumsal aidiyetlerinin rasyonel boyutta değerlendirilebilmesi için on dokuzuncu yüzyılda geliştirilen sosyoloji bilimi, çağımızda, gelişen teknolojiler sayesinde şekillenen veri temelli ve ağ tarzı yaşamın sonuçlarını açıklamayı kendine konu edinmektedir. Sosyoloji toplumsal saiklerin günümüzde kişiselleştirilmiş eylemlere dayalı halen gelmiş yapısını, şirketlerin dijitalleşme süreçleri ile algoritmik tasarımları üzerinden sorgularken; insan-makine etkileşiminin kendi literatüründe (bireyin günlük yaşamının toplum nezdindeki sonuçlarına odaklanan çalışmalarda) yol açtığı tartışmaları da derinleştirmeye ve çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Teknolojinin günlük yaşam için tehdit değil bir yardımcı olarak görülmesi gerektiğini savunan yakın dönem politik aktörler, sanal ortamlardaki içerikleri enformasyon ağları üzerinden birleştirerek katma değer artışı sağlamaya çalışan bir toplum hedefine yönelmişler; büyük veri, nesnelerin interneti, robotik teknolojiler ve yapay zeka aracılığıyla da insan yapabilirliklerinin ötesine geçen (verinin elde edilmesi ve analizi sürecinde insan zekasının sınırlılıklarını aşan) bir eylem sahasını ‘Toplum 5.0’ kavramı üzerinden tanımlamışlardır. Toplum 5.0’da temel amaç sanal dünya ile gerçek dünyanın bir arada işler hale getirilmesidir. Bunun gerçekleşmesi için ise teknolojik gelişimin etik, hukuki ve sosyal sonuçları incelenerek, yeni teknolojilere karşı oluşan fiziksel ve bilişsel dirençliliğin endüstri, üniversiteler ve hükümetler tarafından sağlanacak teşviklerle en düşük seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Toplum 5.0’in özünün insan yaşam kalitesi olması, teknolojileri kullanma becerilerinin irdelenmesini zorunlu kılmakta; odak noktası sistematikleştirme ve mekanikleşme olan yeni günlük yaşam biçimi, algoritmalar bağlamında tartışmaya açılmaktadır. Belli bir amaca yönelik olarak geliştirilen ve sıralı aşamalardan oluşan sistematik problem yönetimi şeklinde özetleyebileceğimiz algoritmalar, bilişim sektörü girişimcileri ve yazılım mühendisleri tarafından belirlenmiş problemlere kodlar ve yollar geliştirip uygun çözümler üretmenin ötesinde, sayısal teknolojilerin dahil olmasıyla yeniden şekillenen gündelik yaşam sosyolojisini de kuşatmaktadır. Bireylerin ve kurumların pratiklerine eklenen algoritmalar, çalışma yaşamını sürdürme, alışveriş, eğitim, eğlenme, arkadaşlık, aşk ve cinsellik gibi neredeyse tüm sosyalleşme süreçlerini dijital düzleme taşımaktadır. Bu durum ise ‘algoritmaların sosyolojisi’ başlığı altında, dijital dünyada nelerin, ne zaman, nasıl ve kimlerce tasarlanacağı, gerçekleştirileceği, geliştirileceği ve sonlandırılacağı sorularına yanıt arayan bir sosyal bilimler alt disiplininin şekillenmesine neden olmuştur. Algoritmalar sahipleri konumundaki global platform şirketlerinin çıkarları doğrultusunda veri toplama, depolama, işleme ve satma faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlarken; piyasaya dahil olmak isteyen diğer şirketlerin aleyhine işleyen bir süreci de başlatmaktadırlar. Bu kapsamda, çalışmada toplumsal ilişkilerde son çeyrek yüzyıllık zaman dilimi içerisinde yaşanan dönüşümün dijital kaynaklarının sorgulanması amaçlanmaktadır. Dijital gelişmelerin doğasının ve sosyolojik sonuçlarının incelenmesinin günlük yaşam pratiklerinin kapitalizmden özerkleştirilmesi yönündeki en önemli girişimlerden biri olduğu unutulmamalıdır.

Anahtar Sözcükler: Günlük yaşam sosyolojisi, veri, toplum, algoritmalar, sosyal nicelleştirme.

Toplumsal Cinsiyet ve Yardımcı Üreme Teknolojileri: Tedavi Gören Bir Grup Erkeğin Görüş ve Deneyimleri

Öğr. Gör. Tuba Usseli, Prof. Dr. İnci User

Bu çalışmada, yardımcı üreme teknolojileri ile tedavi gören bir grup erkeğin deneyimlerini ve erkeklik algıları ile toplumsal cinsiyet konularının bu deneyimlerden nasıl etkilendiğini anlamak amacıyla yapılmış bir tez çalışmasının bulgularına yer verilmektedir. Araştırma niteliksel, betimleyici ve kesitseldir. Kısırlık tanısı almış olan altı erkeğe amaçlı örnekleme yoluyla ulaşılmış ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Eskiden üzücü ama olağan bir durum olarak kabul edilen kısırlık, 1950'li yıllarda ortaya çıkan ilaç tedavileriyle tıbbileştirilme sürecine girerek kadın ve erkek üreme sistemlerinin bir hastalığı şeklinde tanımlanır olmuştur. Tedavi girişimleri 1970'li yıllarda yardımcı üreme teknolojilerinin gelişmesiyle daha yaygın hale gelmiştir. 1978'de tüp bebek tedavisi yoluyla doğan ilk bebek olan Louise Brown'dan bu yana kısırlık, tıbbi tedavisi zorunlu bir hastalık olarak ele alınmaktadır. Yardımcı üreme teknolojilerinin sağladığı biyolojik olarak bir çocuğa sahip olma umudu, çiftlerin evlat edinme ve sperm bağıışı seçeneklerine mesafeli kalmalarına yol açmaktadır. Öte yandan, erkek kısırlığının tedavisinde kullanılan yardımcı üreme teknolojileri yüksek maliyetleri nedeniyle sağlıkta teknoloji kullanımının yarattığı eşitsizlikler için çarpıcı örnekler oluşturmaktadır.

Kültürün dayatması altında evlenerek ve baba olarak toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmeye ve eşlerinin annelik beklentilerini karşılamaya çalışan erkekler, yetersizlik duyguları ve damgalanma tehdidi yaşadıkları gibi, tedavi sürecinin eşlerinin bedenlerine verdiği sıkıntıların sorumluluğunu da hissetmektedir. Öte yandan, yüksek tedavi maliyetleri, ayrıcalıklı sosyo-ekonomik statüye sahip nüfusa özgüdür ve herkes tarafından ulaşılabilir değildir. Araştırmanın bulguları tedavinin gereği olarak planlı bir şekilde cinsel ilişki kurma zorunluluğunun erkeklerin cinsel ve duygusal iyi olma hallerini zedelediğini de ortaya koymuştur. Tedavi sürecinin bir parçası olan sperm toplama ise, doğası gereği cinselliği çağrıştırmakta ve erkeğin mahremiyet alanına giren travmatik ve rahatsız edici bir deneyim oluşturmaktadır.

Çekilen tüm zorluklara karşın sonuçta gebelik ve doğumun sağlanabilmesinin belli bir gelir düzeyindeki aileler için toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirme başarısı oluştururken, biyolojik nedenlerle anne-baba olamayan daha düşük gelirli çiftlerin yetersizlik algılarını katmerlendirdiği de tahmin edilebilir. Dolayısıyla bu çalışma kısırlığın sosyal katmanları hakkında da fikir edinmemizi sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Kısırlık, tıbbileştirme, toplumsal cinsiyet, yardımcı üreme teknolojileri

Beypazarı Aile Yapısında Boşanmalar Nedeniyle Görülen Çözümlerde Dijital Teknolojinin Etkisi

Prof. Dr. Tülay Uğuzman, Sinem Ünlü, Selef Yüstra, Doğaç Açıkl, Giray Güvenen

Günümüzde ekonomik, ekolojik ve siyasal açılardan hızla değişen dünyamızda; toplumların sosyal, kültürel, iktisadi, siyasal, çevresel ve kültürel yapısında da büyük değişiklikler olmaktadır. Dünyanın bu çok yönlü ve çok hızlı değişimi/dönüşümü, tüm toplumların, doğal olarak Türkiye'nin de toplumsal yapısını etkilemekte, bu yapıyı ve bu yapı içinde yer alan ilişkileri büyük bir belirsizliğe sürüklemektedir.

Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün gelenekselleştirmeyi amaçladığı II. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nin "Dijital Çağda Belirsizlikler" ana temasıyla gerçekleştirilecek olması dolayısıyla tarafımdan sunulması planlanan bu bildiri, "Beypazarı Aile Yapısında Boşanmalar Nedeniyle Görülen Çözümlerde Dijital Teknolojinin Etkisi" adını taşımaktadır.

1999-2000 yıllarından bu yana sosyolojik nitelikli alan çalışmalarımda âdeta bir laboratuvar gibi değerlendirdiğim Beypazarı, Ankara İlinin 99 km. kuzeybatısında, Ayaş ve Nallıhan İlçeleri arasında, Ayaş-Güdül-Çamlıdere-Kıbrısçık-Seben-Nallıhan-Mihalıççık ve Polatlı İlçeleri ile komşu olan, 1.868 km² ve 675 m. yüksekliğe ve 2022 yılı itibarıyla 48.357 nüfusa sahip bir ilçedir.

Tarihi Hititler'e kadar uzanan Beypazarı'nda zaman içinde Hitit, Frig, Galat, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlıların egemen oldukları bilinmektedir.

Genellikle engebeli bir arazi ve verimli topraklar üzerine kurulu olan Beypazarı'nda ekonomi; tarım, ticaret, hayvancılık, sanayi ve el sanatlarına dayalıdır. İlçe nüfusunun %67'si tarımla uğraşmaktadır. Bu alanda modern tarım araç ve teknikleri sıklıkla kullanılmaktadır. Son yıllarda Beypazarı nüfusunun az da olsa artması, küçük esnaf ve sanayinin kalkınması, tavukçuluk, sebzeçilik, arıcılık, sütçülük ve ticaretteki canlanma ve gelişimle birlikte ilçede gözle görülür bir ilerleme dikkatleri çekmektedir. Ayrıca küçük sanayinin ve el sanatlarının da halkın geçim kaynağı haline gelmeye başladığı gözlenmektedir.

2000'li yıllarda tarafımdan yapılan bir araştırmayla tespit edildiği üzere güçlü aile yapısı, ailelerin olumlu değişimlere karşı gösterdiği uyum ve olumsuz değişimlere karşı gösterdiği direnç ile belirginleşen, değişimlere ancak kültürünün izin verdiği ölçüde ayak uyduran bir sosyal yapıyı temsil eden bu ilçe, günümüzde turizm ile de adını duyurmaktadır.

2023 yılında, aradan yirmi üç yıl geçtikten sonra bu yapının ne gibi değişim ve dönüşümlere uğradığını yerinde tespit etmek üzere yine tarafımızdan başlatılan, alan araştırması yöntemiyle yürütülen ve hâlen sürdürülmekte olan bir re-visit çalışma ile tespit ettiğimiz pek çok alandaki farklılıkların başında, yörede boşanma sayılarında görülen hızlı artış gelmiştir. Beypazarı'nda 2024 yılı yaz aylarında gönüllü dört sosyoloji bölümümüz mezunu ve öğrencisi ile boşanmalar konusunda başkanlığında ve danışmanlığında yaptığımız araştırma ve soruşturmalarda ise, yöredeki geleneksel aile yapısında bazı çözümler olduğu, gittikçe yaygınlaşan çekirdek ailede dağılmaların söz konusu olmaya başladığı, aile yapısında görülen bu dağılımlarda ekonomik ve sosyal koşullar kadar dijital teknoloji kullanımının yaygınlaşmasının da önemli etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yöre insanının da farkında olduğu ve çeşitli konularda yaptığımız görüşmelerde sıklıkla dile getirdiği bu konu, resmi istatistiklerle de doğrulanmaktadır.

TÜİK'in 2023 verilerine göre boşanma oranları Türkiye genelinde 2.01 olduğu halde, Ankara'da 2.48 olarak tespit edilmiştir. Bu konuda elimizde ilçelere göre sayısal bir dağılım olmamakla birlikte bu genel durumun, geleneksel ve muhafazakar yapısı ile bilinen Beypazarı için özellikle dikkat çekici bir husus olduğu söylenebilir.

Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü tarafından düzenlenen II. Ulusal Sosyoloji Kongresi'ne sunulması planlanan bu çalışmada, Beypazarı'nda görülen

boşanma olaylarının sayısında görülen artışın nedenleri irdelenecek, bu geniş çaplı ve katılımlı araştırmanın özellikle küçük bir kesiti, cep telefonları ve internet kullanımının yöredeki boşanmalar üzerine yaptığı etki ve katkı ele alınacaktır.

Çalışmada kartopu tekniği ile ulaşılan katılımcı ve kaynak kişiler ile yapılan derinlemesine görüşmeler sırasında bizlere aktarılan örnek olay ve anlatımlardan yola çıkılarak Beypazarı'ndaki boşanmalar üzerine bazı değerlendirmeler yapılacak ve sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Aile, boşanma, dijital teknoloji